

Arómani

Îtun anaaé kéwaraa-yubaq Arómubaq Póroma agatáiyē.

Póroni mayaígón áaimma

1 ¹kemá Póro mayai-nákómá Îtu Káríqtoni mayáírá Áánûqtuma aúyatikarena tááyaraitaq min-áúbá-wánnáámá agatáune. kemá Póroma Áánûqtuni íráqô-kataama tin-áímmá timá tímikaune. ²Áánûqtuni amuné-wáyúkábí wení aúba-wannaabi naayóbáqá mimórá-íráqô-katáámá Áánûqtuma akoqnáá umá tiráiyē. ³maamin-íráqô-katáámá Áánûqtuni áanikoqtabama wáqe-uraitana Tébitin-annabike pááq uráiyē. maa-márábi-káyúkáúrámmá pááq uráimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágógáráq Áánûqtun áanikoma máqe-uraiyē. ⁴áanikoni akoqnáágaraq imaamugáráqá yiráátēna pukáapike kímora itó-umakaraiyē. ⁵kemá Póroma Îtumma tirummá kámunana Áánûqtu wení mayáimá kêtimitaq Îtumma wekák kémaiyaune. waayúkama máqte-marabake Îtumma yirummá kámeta anaaé kéwaraaqtaba Áánûqtuni íráqô-kataama kemá timá yimunaiq umá ⁶keráwáqá Arómuq-marupaq máa-yuma Áánûqtu tááyaraimma Îtu Káríqtonamoe.

⁷keráwáqá Árómuq-marupaq máa-yuma keráwáqtábá tááyaraitaq Áánûqtun-aama wáráa-kayukama kemá keráwáqtôpaq kágayaune. Áánûqtumma ákái-kayukao, Áánûqtuma ketibotáámá ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenamá yenákátí íráqô-qtataakaraq yeqtí kaayoné-yátáákáráq keráwákák paá waíno.

Póroma amuqá maréna nunamummá tiráiyē.

⁸áqnáabaq ketí Áánûqtuqtabama Îtu Káríqton áwíkaq timuqá kémarakaune. maragáráq-maragaraq-wayukama keráwáqtí itái-yátááqtábámá ítama ánataqtukaapoq keráwáqtábámá timuqá kématikaune. ⁹nunamupí maamin-áímmá túnnama Áánûqtuma

wenamáárîq ítaraimma árain-aîne. Áánûqtuni íráqô-kataama tirukakékárâq kêtimaimeq weqtábá kéune. wení íráqô-kataama wenáanikoqtabama wáíye. Áánûqtuma ítaraiye máqte-tupaama keráwáqtábá nunamupí kêtune. ¹⁰ aati-aatimá nunamupí Áánûqtumma ítaanana akáinanama ketí aammá awíqtikainaq yayamá keráwáqtôpaq yenúne. ayáqtááq-kanaama yénáae téq uráune.

¹¹ miráitaq keráwáqtábámá ôriq umá kemá kêtikaitaq timónanaq kéune. miráinaq kemá yaímma-yataaqa timénáá kéune. Áánûqtuni íráqô-qtataaqa keráwáqtê keqtirupi wamá akoqnáá íkáae téq kéyune. ¹² minná Áánûqtukaq aati-aatimá túyánámmá itáíq-itaiq í-yátááqá keráwáqá tíwáqnaa kénana keráwáqtí itái-yátáákómá kemmá tíwáqnaa kénama itáíq-itaiq í-yátááqá keráwáqtôpaq akoqnáá kéena ketíyápiqtaa akoqnáá íkáae téq kéyune.

¹³ ketúnabaro, keráwáqá maamin-áímmá ítama arútáaro. netuqyaa-túpáámá kemá túyánámmá kéitaune, keráwáqá ôq-wayukama Yéqtaaeo-wayukama Ítu Káríqtonopaq yíwíqme yénáae téq kéyune. miráimanibo máqte-tupaama yaímma-yataakoma kemmá yáqtoraitaq paá kémaune. ¹⁴ máqte-marabaq-wayukama watáama Ítuqtaba ketí aqtábááma wáíye. minná márúkaq-wayukagaraq karaanóbáq-wáyúkágárâq aamá ítaraa-kayukagaraq íma ítaraa-kayukagaraq mi-kátáámá yemmá timá-yimenune. ¹⁵ miráimanibo ketíyakoma iyánáaq kéitaq keráwáqá Arómuq-marupaqa íráqô-kataama timá-timenaae téq kéune.

íráqô-kataama Áánûqtuni akoqnáae.

¹⁶ miráimanibo Áánûqtuni íráqô-kataayaba kemá tigaemá íkéune. íráqô-kataayaba nôraq inábiyo? minná Áánûqtuni íráqô-kataama wení akoqnááma wáipoana máqte-kayukama kanaarâq mamá atóbamayikaniye. áqnáabaqa Ítíráaeo-wayukama anaaékaq Yéqtaaeo-wayukama maamin-íráqô-kátáánápó atóbamayikaniye. ¹⁷ miráinana Áánûqtuni íráqô-kataagaraq waayúkagoni arupú-aaimma abarokâq páâq kéíye. waayúkagoni áaimma arupú umá minnáyataba yúyánámmá itáíq-itaiq umá yabíqme kéuyoe. Áánûqtuni aúba-wannaabi miráuma kétéiye: “móra-nakoma Áánûqtuqtaba aúyánámmá itáíq-itaiq umá yabíqme uwínanama matúq-matuq umá mái-yataaqa Áánûqtu amíniye.” téna kétéiye.

waayúkaurakoni agaemá

¹⁸ maa-káyúkámá Áánûqtuma yinaaeéma kéumamepoana Áánûqtuni áyámma wení márúpake kégumiye. kebó-yátááqá tarôq kéo-kayukama yeqtí kúmiqtababoana Áánûqtuni árain-aimma yayamá páâq íkéiye. ¹⁹ Áánûqtuni máqten-aaimma íma aúpâq wáíye. miráipoana

Áánûqtu yemmá yiráátiraiye. ²⁰ Áánûqtumma ketáámá kanaaráq íma aónanunataamanibo wemá tarôq urái-qtataaqnapo kanaaráq káonaunatae. maa-márámá pááq urái-kanaarake wení watúq-watuq umá wái-akoqnaama kanaaráq káonaunatae. miráínata yeqtí kúmiq-yataaqa íma aúpáq yuwéta maará tínoe “ketáá íaonaraunatae” ítinoe. ²¹ Áánûqtuqtaba ítaretamanibo wení áwíkaqa íma yaaguyabéta wekáq “tíkáiye” ítiraae. ²² “ítaí-wáyúkámá máunatae” téta tiráámanibo yeráwáqá áá íma ítaraa-kayukama yayamá máqe-uraae. ²³ matúq-matuq umá mái-Aanuqtuma yiwikáqtuwetamanibo wenamí-kanamin umá waayúka-amakaraq waíwaakon-amakaraq áwáábiq-wakoni-amakaraq yekáq irayutáúmá mamá téta uyátá-maqma “íráqô-qtataare” téta yúyánápi tiráae.

²⁴ áá íma ítaraa-kayukama pááq kéopoana Áánûqtuma iyúwáitata yenamááríq yetáaimma kéwaraae. yeráwáqti yikái-yátáákó yabititata kebó-yátááqá tarôq uráae. yúnapogaraq kebó-yátááríqá uráae. ²⁵ yaímma-wayukama miráitata Áánûqtuni árain-aimma wenamí-kenamin umá kaaqari-áímmá wakáae. mi-qtátááqá Áánûqtu tarôq uráíqtataakaq yiraayutáúmá amá yetíwíqa múte yaútaamanibo tarôq urái-nakon áwíqa ímiye. ááqibo Áánûqtuma wenáwíqa múte yaúma watúq-watuq umá waímo. áraimma waíno.

²⁶ otaa-qtátááríq oqtábábóana Áánûqtu iyuwáitata yenamááríq kéweta yetúnapo yigae-yátááqá mamá pááq uráae. miráitataa aaragógáráq aaraukáq-ááímmá íma wakáae. paá yetúraqa íarutainama kéwaraae. ²⁷ mimóráíq umá waamá aaraukáq-ááímmá paábaq mamá keyuwaamanibo káqo-waqtaba keyikaiqtataboata yirunóbáqá iraráa karáíye. yigae-yátááqá káqowa-kaqowamma mamá paá uráae. miráipoata yetúnobaqa ókon-okomma táí-ummaa-yataaqa pááq íno-waigoni ápêqa yeqtí kúmiq-yataakoqtabama wáqe-uraiye.

²⁸ miráimanibo Áánûqtuni auyánámmá yeráwáqá íma yáqtóráawana Áánûqtuma iyúwáitata yetúyánápi ké waqmá kéitaae. kebó-yátááríqo kéomma kéqoke-kaqoke-kebo-yataaqa tarôq kéoe. ²⁹ waátâ-aaimma aráágayan-aaimma táí-aaimma iyáábúq-aaimma aweké-ááímmá ááíqá í-ááímmá komarummá í-ááímmá waayúkayaba ítama táíq í-ááímmá ógikaae. anaépaq-aimma tí-ááímmá ³⁰ waayáímmá tí-ááímmá Áánûqtuqtaba íyámma umákai-yataaqa aamá aratéta yeqtúma mamé uí-yátááqá yeqtí yúyánápi ké aúgemma otaa-qtátááqá mirán-ááímmá ógikaae. anóbon-aama kárate. ³¹ áá íma itaí-wáyúkáá yeqtí anóna-anon-aimma arátaae. waayúkayataba íyaqa íkeyimeta kaayoné-yátááqá íyimikaae. ³² Áánûqtuni ámáan-aiko téna: “máqtemma mirán-ákáq maíyanama puí-yátááqá yeqtí ápêqa waíye.” mirá téta ítaraae. yeráwáqá móragaraq miráute kéuyeta máqte-kayukama miráute kéuyeta waraí-yátááqtabá keyikaiye.

Áánûqtuni yaináí-yátááqá kanaa kéíye.

2 ¹ketí aanábô, óq-wayukama kéyainaa? móra-nakoma wení kúmiq-yataaqa íma aúpáq yuwániye. óq-wayukati yenáánamanibo yemô oníq umá emá móraiq kée miráuma enamááriq yawááq kéone. ²Áánûqtu óq-wayukama náayubi maamirá-qtátááriq o-káyúkámá yáínáimma ketáá káounaunatae. wemá kanaa kéíye. ³ááqibo ketí aanábô, óq-wayukama yaináanaiq umá móraiq umá emá enamááriq kéyainaane. “Áánûqtuni yawááq-iyataapike kótanune” téq enaúyánáímmá kéteno? ⁴aqá Áánûqtuni paru-yátáákómá waayúkama íma iyuwaí-yátááqá waayúkayataba yaákarena awé-í-yátááqá enaúyánáímmá pááqya-qtataariq kéteno? enáimma waéqma tinanamá Áánûqtu wení kaayoné-yátááqá emmá kanaaráq uíniye. ⁵enaákoma akoqnáá umá óqtakaa umágitaa enáimma íma mamá kéwairaane. ení yaináí-yátááqá anókariq kéinana mi-túpááyábá Áánûqtuni áyámma í-yátáákáráq yaináí-í-yátáákáráq pááq ínaama ení yaináí-yátááqá íbêqa anókariq kéone. ⁶máqte-kayukama aókáq-aokaq máqte-qtataariq kéoqtaba Áánûqtuma yeqtí ápêqa yimíniye. ⁷yaímma-wayukama tágama-yataakaraq yíwíqa uí-yátáákáráq paá matúq-matuq umá máí-yataakaraq abáá-umae kéuyeta íráqô-qtataariq kéopoana yemmá matúq-matuq umá maí-yataaqa Áánûqtu yimíniye. ⁸yaímma-wayukama yenamááriq yetábá yúyánámmá itéta kateko-ámmá íbáq kéyuwaapoata yemmá Áánûqtuma moyáqá yéna áyámma umá nommá atíqtuwainikaa umá ayáuyikaniye. ⁹máqte-kayukama waátâ-yataariq uráíyanama áqnáabaq Ítiráaeo-wayukama mámikaqa Yéqtaaeo-wayukama yemmá yú-tikaraq yíkararaq mayánoe. ¹⁰ááqibo máqtemma arupú-amma waráíyanama áqnáabaq Ítiráaeo-wayukama mámikaqa Yéqtaaeo-wayukama yemmá tágama-yataakaraq yíwíqa anómma uí-yátáákáráq kaayoné-yátáákáráq Áánûqtu yimíniye. ¹¹máqte-kayukama Áánûqtu mimoráíq umá yainániye.

¹²Mótetini áamáama Yéqtaaeo-wayukama íma yímikaiye. áamáan-aimma íma matéta yemá kúmiq-yataaqa umáe kéuyeta yeráwáqá puínoe. Mótetini áamáama Ítiráaeo-wayukama yímikaimma kúmiq-yataariq umáe kéuiyanama áamáan-ainapo yainániye. ¹³ámáan-aimma paá kéiteta Áánûqtuma “íráqô-kayukae” téna íkétimanibo áamáan-aimma waráíyanama Áánûqtun-aurakaq íráqô-kayukama mamá aúyikaniye. ¹⁴Yéqtaaeo-wayukama áamáan-aimma Móteti íma yímikaimanibo yeqtí yúyánáíké téta yaímma-taoqa Ítiráaeo-wayukati áamáan-aimma wakááe. miráitata yenamááriq yeqtí áamáan-aikaq mááe. ¹⁵Ítiráaeo-wayukati áamáan-aimma wakáapoata árain-aimma yirááténa yirupi aúba-wannaaraa agamá kémaraíye. yaímma-taoqa yúyánáímmá yeqtí kúmiq-yataakoma yeqtíubi kémaraitana káqo-taoqa yúyánáímmá kanaaráq kéumayikaiye. ¹⁶Áánûqtuni íráqô-kataayaba kemá abarokáq

kétunama miráuma maami-túpáámá Áánûqtu Ítu Káríqtoni óyaupike máqte-kayukati aúpáq-yááímmá mamá yainániye.

Ítiráaeo-wayukaraq ámáan-aikaraq

¹⁷emánô? kemmá Ítiráaeo-naqune té kétima-timene. Ítiráaeo-wayukati ámáan-aimma aúyánápí kéwarema Ítiráaeo-nakoma máíye. emá Áánûqtuqtabama weganoq-kanoq-áímmá abarokáq kétene. ¹⁸Áánûqtuma mirá-uwo ti-qtátááqá emá ítaraane. ámáan-aimma yoráuma ítaraanaboaa arupú-amma ítaraane. ¹⁹yúgaroq-wayukati yabi-í-náqá kumayuqnóbáq máa-kayukati ókáán umá máema ²⁰áá íma ítaraa-kayukagaraq iyápógaraq yeqtí yirááti-naqa máema ámáan-aipi mútûq itaí-yátáákáráq árain-aikaraq ítama arútarema ²¹waayúkama keyiraatenamanibo nóraq itááq irááténnaiq umá enamááríqa ímira-keono? emá “moyámmá ímáýáaro” abarokáq kétemanibo emá moyámmá kémaiyaane. ²²emá “aaraukáqá íyataaero” abarokáq kétemanibo emá mirá kéono? emá yaataq ikúqma amammá tarôq uráá-qtataakoma keyiwaagonamanibo yemmá káqo-kayukati monoq-nákáá-náópákémmá emá kémayaano? ²³ámáan-aiqtaba enaúma mamé keyyonamanibo Áánûqtuni ámáan-aimma íma kéware wekáq agaemá makáane. ²⁴miráitana Áánûqtuni aúba-wannaabi Ítiráaeo-wayukaraq kétiye: “keráwáqá táígo-qtataaqa kéopoata Yéqtaaeo-wayukama kétimonetaboata Áánûqtuni áwíqa yamá akáyáámmá kétee.” téna aúbabi kétiye.

²⁵Ítiráaeo-wayukati ámáan-aimma warétama íráqô-qtataaqa yúma kará ínomanibo ámáan-aimma yúma íkáratainikaa ínoe. ²⁶Yéqtaaeo-wayukama yúma íkarataamanibo ámáan-aikoma waréta yemmá yúma kárataakaa-kayukama Áánûqtu keyimonai íyabiyo?

²⁷Yéqtaaeo-wayukababoata keráwáqá Ítiráaeo-wayukama yawááq-umayikanoe. paá túma kárataama Mótetini ámáan-aimma keráwáqtábá agatáimanibo íkéwaraae. ááqibo Yéqtaaeo-wayukama túma íkarataama maamin-ámáán-áímmá kéwaraae. ²⁸náawaq árainma Ítiráaeo-naquramma máíyo? náawaq aúma káratai-naqa árainma máíyo? Ítiráaeo-naqa paá amegaaráq-áúmá íma máíye. ²⁹aaqáo. Ítiráaeo-naqa arunóbákéqtábá árainma Ítiráaeo-naqiye. arunóbáqtábá Áánûqtun Aágoni mayaímá wáitanamanibo ámáan-aikake íma pááq kéíye. min-nákómá arunóbáqá Áánûqtun Aágoni mayaímá wáitana wenáwíqa maa-márábí-káyúkátí yúrikaq anómma íwáimanibo Áánûqtun-aurakaq wenáwíqa anómma wáíye.

tái-yaaikoma íráqôn-aaimma íma yawááq-íniye.

3 ¹Ítiráaeo-naqa máena uyátá-maqma kéqon-naqa íráqôníq kéumakaiyo? yúmo kará-í-yátááqá kanaarárábíyô? ²owé. máqten-aukapaq kanaaráq wáíye. Áánûqtuma wení watáama Ítiráaeo-wayukama

áqnaabaq iyáápi yímikaitata abarokáq Áánûqtun-aaimma kéitaae.
³yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá íyabikaamanibo Áánûqtu mimóráíq
 umá wemá yímikain-aimma aratínô? ⁴túyánámmá íma itáaro! miráuma
 máqtemma kaaqaari-wáyúkámá máamanibo Áánûqtuma wemá yímikain-
 aikaq yabíqma matúq-matuq umá mániye. Áánûqtuni aúba-wannaabi
 kétiye:

“máqten-aimmo tinnamá
 kateko umá yiráátiniye.
 emmá yaináíyaama uyáqtanone.”

téna min-áúbábí kétiye. ⁵ketáái otaa-qtátááqô abarokáq kéinana
 Áánûqtuni kateko-yátááqá tiráá tínataama nóinae téqtaa tenúnataabiyo?
 otaa-qtátááríq kéonanataa Áánûqtuma keqtáámá táígoma timíníqtaae.
 mirá téqtaa tenúnataabiyo? mirá téta yaímma-wayukama kaaqaari
 kéte. yekáá kéunataae. mirá téqtaa tenúnataabiyo? ⁶aaqáo. Áánûqtu
 kateko umá íyainenama náaraq umá maa-márábí-káyúkámá kanaaráq
 yaináníyô?

⁷kaaqaari-áímmá tenanamá Áánûqtuni árain-aikoma máqte-
 kayukayopaq anómma abarokáq íniye. abarokáq ínatama nòraq ínata
 “kúmiq-nare” tínô? yaímma-wayukama yúyánápi mirá kéte. ⁸mimórá-
 wáyúkámá mirá téta: “otaa-qtátááríq ónátae. mirá kéonanataa Áánûqtuni
 íráqô-qtataaqa pááq íniye.” téta yaímma-wayukama wakutéta ketí
 watáama mirá kétune kéte. yeqtí ápêqa yawááq umá wániye.

árainma móra-nakoma kateko-náqá íma máíye.

⁹ketáámá Ítíráaeo-wayukama uyáqtaraunataabiyo? ímiye. kúmiq-
 yataakoni akoqnáabi máqtemma móraiq umá máunatae. ¹⁰Áánûqtuni
 aúba-wannaabi mirá kétiye:

“árainma móra-nakoma katekó-náqá íma máíye.

¹¹kímora áá ítarain-naqa íma maéna Áánûqtuqtaba abáá-i-naqa íma
 máibo

¹²máqte-kayukama Áánûqtuma yinaaéma umákaraae.
 máqtemma otaa-qtátááqá tarôq éta íma móra-nako íráqô-qtataaqa
 tarôq kéíye.

árainma kímora-naqa íma máíye.

¹³yeráwáqtí yimóyarokoma agaro umáguraimma waayúka utái-
 máikáá kéitata yimáábírake waéqma kaaqaari-aímmá téta
 yóyauq-ananaakake puí-áímmá irakabayaakóní waátáikaan-
 aimma kéte.

¹⁴yeqtí yóyaukaqa íma ikaa-áímmá ógíqma wáíye.

¹⁵waayúkama yíkamma puí-yátááqtábá oyaq kéoe.

¹⁶aati-aatimá yawití-wáátí kéeta yeqtábábóata waayúka yimuqá
 máráníq íkeoe.

17 kaayoné-ámmá íma waréta

18 Áánûqtuqtaba yáaqa íkeigaitata íma kéitaae.”

téna Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá kétéye.

19 ááqibo ketáá kétaunatae. ámáan-aikoma téna máqte-kayukayataba ámáan-aikoni aménáápáqá máqe-uraae. miráráá umá óq-yoyauqa aúyakaitata máqte-kayukama Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaeao-wayukagaraq Áánûqtuni yainái-yátáápí máqe-uraae. 20 móra-nakoma ámáan-aimma kéitaitana kateko-náqá Áánûqtun-aurakaq kanaaráq ímanibo ámáan-aikoma paá máqtemma ketáái kúmiq-yataaqtabama kétiraatiqtaae.

maamin-ákáq móra-nakoma yayamá kateko umá mániye.

21 íbêqa ámáan-aikoni-kanaama yátamakítana Áánûqtuni kateko-yátááqá abarokáq uráiyie. maami-kátékó-yátááqá miráuma wáiyie. 22 Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááré. máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraq óq-wayukagaraq wekáq yirummá améta Áánûqtuni kateko-yátááqá mamé kanaaráq mayánoe. naayóbáqá Áánûqtuni ámáan-aikogaraq amuné-wáyúkágáráq mimórá-ái tiráae. Ítiráaeo-wayukagaraq óq-wayukagaraq máqtemma kúmiq-yataariq uráápoata mimórá-yáináí-wátáámá tiráae. 23 máqte-kayukama kúmiq-yataariq uráápoata máqtemma Áánûqtuni tágama-yataaqtaba aqtóráríq umá mááe. 24 ááqibo Ítu Káríqtoma mamá paá umáyikaniye. Áánûqtuni íráqô-qtataakoma paá yímikaiye. 25 Áánûqtu Ítumma paá yímikaiye. ánibo Ítuma pukáipoana wení naegómá máqtemma yirummá ámekaa-kayukati kúmiq-yataakoni yigaemá mamá paábaq yuwániye. wenáanikoma paá yiména waayúkaráq katekoíq ínôqtabama Áánûqtu yiráátiraiye. naayóbáqá taígani kúmiq-yataaqtaba Áánûqtu íma yainéna táígoma íyimikaimibo 26 íbêqa waayúkaráq katekoíq ínôqtabama kéyiraatiye. waayúkama máqtemma Ítukaq yirummá amê-kayukama wé mamá kateko-wáyúkámá káuqyikaiye.

27 ámáan-aimma waráinaiyataba aúma mamá uí-yátááqá paá íniye. arummá amínayaba kateko-yátááqá uíniye. 28 miráuma kéitaunatae. ámáan-aikakema waayúkama kateko umá íma kanaaráq mánomanibo yirummá Ítumma améta kateko umá mánoe. 29 Áánûqtu Ítiráaeo-wayukama paá yenamáa yeqtí Áánûqtuwaq máiyó? Yéqtaeao-wayukati Áánûqtugaraq máiyó? owé. máiyie. 30 Áánûqtu wenamá mimóráe. Ítiráaeo-wayukama yirummá amíyaqtabama Áánûqtu katekoíq umáyikaniye. mórai q umá Yéqtaeao-wayukama yirummá amíyaqtabama katekoíq umáyikaniye. 31 ámáan-aimma paábaq ketáá yuwánátae kétéyo? aaqáo. áraimma ímiye. tirummá amétaaboqtae ámáan-aimma ketáái kúmiq-yataaqa kéyiraateqtae waránátae.

Áánûqtu Áabaraaqtaba “kateko-náré” tiráiyie.

4 1 miráínataa ketítaubikotaama Áabaraama weqtábámá nóineq tenúnataabiyo? 2 máqte-qtataariq oi-qtátááqtabá kateko-náqá íma

aúrákaraiipoana aúma mamé kanaaráq íuwiniye. ³Áánûqtuni aúba-wannaabi kétéye: “Áabaraama Áánûqtukaq arummá aména aúyánápi itáíq-itaiq umá yabíkáiipoana Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uráíye.” téna kétéye. ⁴móra-nakoma wení mayairáqtábá ápéqa matáibo íma paá ámikaiye. ⁵ááqibo káqo-nakoma wení mayairákéqtábámá ímibo paá itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqtábámá Áánûqtuma kateko-náqá páaq umákaraiye. mirá kéumayikaiye. ⁶minnýaba Ítiráaeo anó-naqa Tébiti naayóbáqá téna áraimma tiráine. móra-nakoma Áánûqtun-aurakaq katekon-náqá maénama wení mayaiyábámá íbáqyuwena ôriq umá amuqá min-nákómá marániye. ókaraq Tébiti miráuma Áánûqtun-aubabi ibí tiráine:

⁷“maa-káyúkámá yeqtí otaa-qtátááqá Áánûqtu mamá paábaq yuwéna awikáqtukaitata yeqtí kúmiq-yataaqa Áánûqtu mamá yawíkágutaitata yimuqá ôriq umá kémaraae.

⁸móra-nakoma kúmiq-yataaqtabama uyátárai-nakoma wenáúbiq íma kémaraitena abo min-nákómá amuqá ôriq umá kémaraiye!”

Tébiti mirá téna ibí tiráine. ⁹maami amuq-yatááqá paá Ítiráaeo-wayukama yúma káraa-kayukabimma yenamáa yeráwápínáq wáiyó? káqo-yuma yemá náayuti yúwaq íma kárataanabiyo? Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá téna kétéye tiráunaiq umátaa ketáá kéitaunatae. Áabaraama Áánûqtukaq arummá aména itáíq-itaiq umá yabíkáiipoana Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uráíye. ¹⁰aanibo nói-kanaabinaq Áabaraama kateko-náqá Áánûqtun-aurakaq máqe-uráiyó? áqnáabaraq aúma káratai anaaékarabiyo? áqnáabaq aúma íkaratai-kanaama wáqe-uráíye. ¹¹aúma káratin-abuma matáimma wení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákóní awaaméqá aúma íkaratai-kanaaraq wáqe-uraimma maami-kátékó-yátááqá áqnáabaq Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yabíkáiipoana matáíye. miráipoana Áabaraama máqte-kayukayaba Áánûqtuma yirummá aména yúma íkarataa-kayukayaba yiboaráá-náqá aúkáiye. yeráwáqá wekáá umá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yabíkéta kateko-yátááqá kanaaráq mayánéta wenáráaqa aúkáae. ¹²mimóráiq umá yúma kárataa-kayukama yeqtibomá máimanibo miráuma íma yúma kárataae. Áabaraani áaimma áqnáabaq aúma karáí-ááimma wáqe-uraitana yeráwáqá itáíq-itaiq umá móraiq umá yabíkáapoata yeqtibó máíye.

Áánûqtu yímikain-aimma itáíq-itaiq umá yabi-í-wáyúká mayánoe.

¹³Áánûtuma Áabaraamma “wenáráabitigaraq máqte-marukaq yiménúne.” téna timá akoqnáá umákaine. ámáan-aimma wáraiqtataboana Áánûqtu minná yímikain-aimma ítiraimibo Áabaraama itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqtábábóana weqatábá “kateko-naré” téna Áánûqtu mirá-tiraiye. ¹⁴mirá-uráíye. ámáan-aimma kéwaraa-kayukama

Áánûqtuma yímikain-aimma kanaarâq mayétama ketáái itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákárâq Áánûqtuma yímikain-aikaraq páâq ínana ketáái yabi-í-yátááqá yayamá paátataakaa íniye. ¹⁵ámáan-aimma Áánûqtuni áyamma mamé kumínibo ámáan-aimma íma wáinana waayúkama íma kanaarâq aratíyanama Áánûqtuma áyamma umákanoe. ¹⁶Áánûqtuma yímikain-aimma wenáaimma itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá wáíye. miráipoana Áabaraan-araabitaraq mi yímikain-aimma Áánûqtu wenamáakoni íráqô-qtataapike kanaarâq paá yímiqtukaiye. itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákárâq Áabarakaa-kayukama ámáan-aimma kéwaraa-kayukagaraq itáíq-itaiq umá yabíkâa-kayukagaraq Áánûqtuma yímikain-aimma mayánoe. miráuma máqte-qtataaqa Áánûqtuqtaba yabíkái-qtataaqa Áabaraama yetiboé. ¹⁷mirá téna Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétéye: “netuqyaa-márúpâq táigani-kayukati yiboámá káurakaune.” téna kétéye. Áabaraama wení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqábábóana ketibotáámá Áánûqtun-aurakaq máíye. mimórâ-Áánûqtú pukái-qtataaqa mamá itó-uma paá kéumayikaitana íma abarokâq urái-qtataaqtataba tiráimma páâq kéoe. ¹⁸Áánûqtuni íráqô-qtataaqtataba Áabaraama awé únnataama íma páâq owáníq kéíye. min-íráqô-qtátááqábá awé únnátaama arummá aména anaaékaq taígani-marupake-kayukati yiboámá páâq uráíye. minnáma Áánûqtuni wanaagó kétéye: “epíké-ánnámá taígani páâq yínoe.” téna kétéye. ¹⁹Áabaraama waaqókâq tiyáâka-wayukati ááyayaa-kanaama (100 karitimaataraq) máqe-uraitana wenaúgoma pukáinakaa uráitana ítaraiye. ánáakoma Térain-augogaraq mórai uráimanibo Áabaraama itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá aboámá auráníqtaba yáqtoqma akoqnáá uráíye. ²⁰wení yabi-í-yátááqá íma yukáimanibo Áánûqtuma ámikain-aimma íaratena paá awé uráíye. yabi-í-yátááqá arunóbâqá ógiqma akoqnáá uráitana Áánûqtukaq “tíkáíye” tiráíye. ²¹Áánûqtu nóinabi timá akoqnáá uráimma kanaarâq miráitana Áabaraama ítama ánataqtukaiye. ²²miráipoana Áabaraama wení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqâqá Áánûqtun-aurakaq kateko umá máqe-uraiye. ²³⁻²⁴mi-kátáámá “Áánûqtun-aurakaq kateko umá” wenamá weqtábá ítiraiye. wemá Ítuma pukaípíke itó-umakarai-nakoma wekáq tirummá kámunanaboanataa keqtááyábáqárâqábá itáíye. ketáámá Áánûqtukaq tirummá améqtaama Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánunatae. ²⁵ketáái kúmiq-yataaqtaba Ítumma ikámôwana pukáíye. ketáá mamá katekoíq kéumatikaipoanataa pukaípíke itó-umakaraiye.

Áánûqtun-aurakaq kateko-wáyúkámá mánoe.

5 ¹Áánûqtu mirá-tiraimma itáíq-itaiq umá yabíqma kateko umá máunanataa kaayoné-yátááqá Áánûqtugaraq ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoq tirummá améqtaa matáunatae. ²Áánûqtuni íráqô-qtataapi Ítu Káríqto ketáámá tiwíqmenataa uráíye. mipí ketáái itáíq-itaiq umá

yabi-í-yátáákáráq máeqtaa timuqá kémaraunatae. íráqô-qtataaqtaba awé kéeta Áánûqtuni tágama-yataaqa yainánúnatae. ³ketáá ítama ummaa kéyetaamanibo timuqá kémaraunatae. miráipoana ketáá kéitaunatae. ketáái akoqnáá umá yáqtorai-yataaqa ummaa-yátáákón anaaé yíniye. ⁴Áánûqtuni akaí-yátááqá ketáái akoqnáá umá yáqtorai-yataakon anaaé yínataama Áánûqtuni akaí-yátááqá ketáá kémayetaa Áánûqtuni tágama-yataaqa yainánúnayataba awé ónúnatae. ⁵mi-qtátááqá awé éta ítama táíq íkeunatae. miráinana Áánûqtuma wení akaí-yátááqá ketirupiqtáá ayáutikainaqtaa Áánûqtun Aágoma tirunóbáqá timínénataa makáíye. ⁶mi kenamááríq tíwáqnaa í-yátááqtábátáá kanaaráq íuraunataamanibo kúmiq-wayukayaba Ítu Káríqto wemá pukái-tupaama pááq uráíye. ⁷móra-nakoma kateko-nákóqtábá puyéna áwáqnaa íyábá ummaa ôriq umá kéyaiye. yaímma-taoqa móra-nakoma kateko-náqtábá áwáqnaa ínena puínimanibo ⁸Ítu Káríqto kúmiq-wayukataa tíwáqnaa ínena keqtááyátábá pukáíye. keqtááyábá Áánûqtuni akaí-yátááqá anóniq umá tiráátiraiqtae. ⁹pukáipoana ketáá mamá katekoíq kéumatikaipoanataa Áánûqtuni áyámma íni-waigoni anónnáma uyátá-maqma keqtáa tiyuwaínaqtaa paá mánunatae. ¹⁰naayóbáqá Áánûqtuni namuro-wáyúkámá máqe-uraunataamanibo íbêqa katekoíq kéumatikaimma wenáanikoma pukáitaqtaa wení aanábótáá pááq umá máunatae. katekoíq kéumatikaimma wenáanikoma paá máena keqtáá tiwirániye. ¹¹áaqibo íma ánataguraiye. minná Áánûqtuqtaba Ítu Káríqtoma ínítataboana oyaaq-yátáápí kémaunanataa Áánûqtu wení aanábómá aúqtíkaraiqtae.

Áátaayaa Ítu Káríqtoqtaba

¹²kímora-nakoma kúmiq-yataaqa maa-márábí mamé uráitana maami-kúmiq-yátáápíké puí-yátááqá mamá pááq uráíye. minnáyababoana puí-yátááqá máqte-kayukaraq iráíye. miráuma máqtemma kúmiq-yataariq uráapoana máqte-kayukama anónuqma kégeta kúpuyoe. ¹³ámáan-aimma íyimikai-kanaaraqa kúmiq-yataaqa wáqe-uraiye. áaqibo mi-kánááráqá ámáan-aimma íma wáqe-uraitana móra-naqa ámáan-aikaq íma yáíkaiye. ¹⁴áaqaanibo Áátaama wení kanaaráké Móteti kanaaráq itáimma máqte-kayukama puí-yátáákóní akoqnáábi máqe-uraae. Áátaani kúmiq-yataakaa íuraa-kayukagaraq máqtemma puí-yátáákóní akoqnáábi máqe-uraae. Áánûqtu mirá-owo ítirai-qtataariq umá Áátaama kúmiq-yataariq uráíye.

Áátaama anaaékaq Ítuma yíni-waigoni amakáá umá máqe-uraiye. áaqibo yenákámá mórai q íuraaye. ¹⁵Áánûqtuma paá yímikai-qtataaqa tímítaama Áátaani kúmiq-yataakaa íuraaye. áraíne. Áátaani kúmiq-yataaqtababoata taígani-kayukama pukááe. Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa uyátá-maqma anóniq uráitana wemá paá yímikai-qtataaqa taígani-kayukaraq Ítu Káríqtoma wenamáakoni íráqô-qtataanapo uyátá-

maqma mirá-uraiye. ¹⁶ miráuma íráqô-qtataaqa Áánûqtuma tímîqtaama móra-nakoni kúmiq-yataaqa móraiq íuraaye. móra-nakoni kúmiq-yataakon anaaéma yaináí-kánááráqá yawááq-i-yataaqa paá wániye. ááqibo Áánûqtuma yímî-qtataaqa taígani-kumiq-yataakon anaaéma yaináí-kánááráqá yawááq-i-yataaqa íma wániye. ¹⁷áraíne. móra-nakoma kúmiq-yataariq uráipoata máqte-kayukama puínoe. ááqibo káqo-nakoma Ítu Káríqtoma áraimma uyátá-maqma anó-qtataariq uráíye. máqte-kayukama Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa ôriq umá tímínaqtaa kateko-yátáákáráq tímínaqtaa mayéqtaama mi-káyúkámá Ítu Káríqtoma nôrabi umátíkaraiqtababoana akoqnáá-nakaa umá paá mánoe.

¹⁸ áánibo kímora kúmiq-yataakoma máqte-kayukama yawááq-uraimanibo kímora kateko-yátáákómá máqte-kayukama paá umáyikena matúq-matuq umá máí-yataaqa káyimiye. ¹⁹ kímora-nakoma Áátaama Áánûqtuni watáama ítarena ímirauraipoana netuqyaammá kúmiq-wayukama pááq urááe. móraiq umá kímora-nakoma Ítuma Áánûqtuni watáama ítaraiipoata netuqyaammá kateko-wáyúkámá auránoe.

²⁰ ámáan-aikaraq netuqyaa-kánáámá kúmiq-yataariq umá anómma pááq urááe. ááqibo kúmiq-yataariq umá anómma pááq uráawana Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa uyátá-maqma anómma pááq uráíye. ²¹ mirá-uraiye. kúmiq-yataakon akoqnááma puí-yátááqá mamé iráimanibo Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataakon akoqnááma kateko-yátááqá mamé iráitana matúq-matuq umá máí-yataakaq keqtáámá uyátárai-nakoma Ítu Káríqto kėtiwiraiqtae.

Ítu Káríqtokaq arummá aména paá máí-yataariq íniye.

6 ¹ miráuma nóinae téqtaa kétunataabiyo? Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa anómma pááq ínipoata kúmiq-yataakoni akoqnáábinaq mánunataabiyo? mirá tenúnataabiyo? ² miráimanibo ímiye. kúmiq-yataaqtaba pukuráunatae. miráipoana kúmiq-yataakoni akoqnáábinaq tikáínaiq umátaa ketáá mánuno? ímiye. ³ ááqibo minnáma kéitaunatae. ketáá nommá pékaana-wayukataama yagaroqtamá Ítu Káríqtoni puí-yátáápí nommá peránátae. ⁴ miráuma nommá peréqtaa waayúka utái-máiqnóbáq maranóbáq peréqtaa wení puí-yátááqá miráráá onanatáá miráuma tirupí yaímma mórabi pukáunatae. miráumaqtuweqtaa Ítu Káríqto keqtááyábá pukaípíke wenaboání tágama-akoqnaanapo akoqnáá umá itó-umakaraitaqtaa móraiq umá aúgemma máí-yataaqa ketáá mayánátae.

paá matúq-matuq umá Ítugaraqtaa mánunatae.

⁵ wegáráq-kegaraqtaa yayamá móraiq éqtaama pukáinikaa umá tirupí puyéqtaa itó-umakarainikaa umá tirupi itó-unatae. ⁶ ókaraq áraimma kéitaunatae. ketáái naayón-ááímmá Ítu Káríqtogaraq yagaroqtamá

kaapaq-yátáq pukuráunatae. miráumaraa ketáái naayón-ááímmá yawítíqtukaiye téqtaa kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama íbêqa íma máunatae. ⁷aónaaro. kébuyenama móra-naqa kúmiq-yataakoni akoqnáábike paá kéumakaiye. ⁸Ítu Káríqtogaraq tirupi kébuyeqtaama áraimma kéitaunatae ‘wetê paá mánune’ téqtaa ⁹áraimma ketáá kéitaunatae. Ítu Káríqto pukáipike itó-uraimma ókaraq ípuiniye. puí-yátáákóni akoqnáágoma wemmá íuyata-maqma wáíye. ¹⁰marabí kímora-taoqa kúmiq-yataaqtaba pukáimanibo íbêqa wení paá máiyataaqa Áánûqtukaq kúmiq-yataapike nékaq kémaiye. ¹¹keráwáqá miráumaraa kúmiq-yataakaq pukáíniq umá kúmiq-yataapike nékaq maéraq Ítu Káríqto wegáráq keráwákáráq yagaroqtamá itéraq ítama arútáaro. ¹²tirunóbáqá kebó-yátáákóni akoqnáágoma íma yabi íno. túnobaqa tikáina-yataaqa íwaraaro! ¹³otaa-qtátáákóqtábámá keráwáqti tí-tiyaakaraq túranaa tóyaukaraq íma mamá pááq íno. ááqaanibo pukáápike itó-onikaa umá nôrabi íya-qtataaqa Áánûqtuqtaba mirá-umakaaro. kateko-yátááríq oí-yátááqtábá keráwáqá máqtemma kenamááríq Áánûqtukaq áméro. ¹⁴kúmiq-yataakoni akoqnáábi keráwáqá íma mánomanibo Áánûqtuma wenamáakoni akoqnáábi máero. Ítíráeowayukati ámáan-ai-kanaaraq ímáamanibo Áánûqtu wenamáakoni íráqô-kanaaraq mááe.

kateko-yátáákóni akoqnáábi kaqtó-wayukama mánatae.

¹⁵abô Ítíráeowayukati ámáan-aimma ketáá íma kéwaraunaboanataa Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataapi maéqtaa kúmiq-yataariq onúnataabiyo? ímiye. ¹⁶áraimma íyaq kéitaa? keráwáqá kaqtó kéeq “wenanae kéwaraunatae” téqa móra-tuyanakaq maréq wení kaqtó-wayukama mánoe. kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máeqa puí-yátáákó kétiwiraiye. aammá itaí-yátáákóni kaqtó-wayukama máawana kateko-yátáákó kétiwiraiye. ¹⁷naayóbáqá kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máqe-uraamanibo íbêqa árai-qtataakoma ítareta yirummá amíqtuketa kéwaraae. minnýaba Áánûqtukaq kemá “tíkáíye” kétune. ¹⁸kúmiq-yataapike paá umáyíkaraimanibo kateko-yátáákóni kaqtó-wayukama yayarááe. ¹⁹waayúkati yúyánammá kéwareq kétune. naayóbáqá kebó-yátáákáq ókaraq-okaraq otaammá kuí-yátáákáq ketúgoma ámikaaniq umá miráuma íbêqa katekoíq umá kaqtó-yataakaraq túgoma améqa keráwáqá Áánûqtuqtaba aokaríq umá máero.

²⁰kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máqe-ureta kateko-yátááqtábá ítaraae. ²¹aanibo mi-qtátááríq ónna-yataaqtaba íbêqa agae kéíye. íráqô-qtataaqa mipíké matáánô? mi-qtátáákómá aqtóráríq ínata puínoe. ²²ááqibo íbêqa kúmiq-yataapike paá umátikaitaq Áánûqtuni kaqtó-wayukama mááe. minnágon anónnáma keráwáqti máiyataaqa Áánûqtukaq paá wáinana min-áqtóráqá matúq-matuq umá paá máí-

yataaqa wániye. ²³kúmiq-yataakoni anónnáma timínímma puí-yátáaré. ááqibo Áánûqtu paá yími-qtataaqa matúq-matuq umá paá mái-yataaqa ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káriqtote wáiyé.

aarukátí wataáe.

7 ¹ketúnabaro, ámáan-aikoma arupú umá kéitaapoana kemá ténááq únna-aimma ítama kánataae. mi táoqa wemó puíni-tupaama waabámmá ámáan-aimma waraínoe. ²ámáan-aikaq aaragómá awaikómá paá máinanagaraq wenanaae waraíno. ááqibo puínanama aaragómá ámáan-aikake awaikóní anaae waráiyábá téna paá umákaniye. ³mirá-uráiyé. wenawaikóma paá máinanagaraq káqon-naqa mayáinama kumari-ínnímí mániye. ááqibo awaikómá puínanama ámáan-aiko paá umákaniye kétiye. puínanama káqon-naqa kanaaráq mayániye. ⁴ketúnabaro, keráwáqtábámá miráumaraa wáiyé. Ítu Káriqton-auma máápoaq ámáan-aimma keráwáqtábá pukuráiyé. íbêqa keráwáqá ámáan-aikonna íma máawana káqon-awaiqa kanaaráq mayáyanama min-náqá pukáipike itó-uraimma wennámá mááe.

wennámá ketáá máunaboqtaa Áánûqtukaq kátobaunatae. ⁵ketúgoni akaí-yátááqá waréqtaama ámáan-aiqtababoana ketáái kebó-yátáákómá pááq uráiyé. kúmiq-yataaqa túbiqtaa wáqe-uraitanaboana puí-yátááqá mamá pááq uráiyé. ⁶ááqibo áqnaabaqa ámáan-aiqtabama ánná-wayukaraa umá máqe-uraawana íbêqa ketáámá ámáan-aipike ayúqtíkaraiqtae. naayón-ámáán-áímmá agamatán-ámáán-áikáqá íma kaqtó kéunataamanibo aúgen-api Áánûqtun Aágogaraq kaqtó kéunatae.

ámáan-aikaraq kúmiq-yataakaraq

⁷minnáyaba nóinae tenúnataabiyo? ámáan-aimma táí-yataaqa wáiyó? aaqáo. ááqibo ámáan-aikoma kúmiq yataakon áaimma ítiraatinaqa íaonanune. ámáan-aikoma ímo téna “káqo-wannayaba egaamá íao!” tínaqa kemá egaa-áiyábá íma itánúne. ⁸ááqibo maami-kátáámá kéitaunanama egaa-í-yátááqá túyánánóbáq yabékaiye. ámáan-aimmá íma wáikaqa kúmiq-yataaqa íma pááq kéiyé. ⁹ámáan-aimma íma ítaraunaraq kemá paá máune. ááqibo ámáa-kataama kéiteqa kúmiq-yataaqa kepí abarokáq pááq éna tiráátiraitaq ¹⁰kemá tirúnóbáqá pukáune. mi-kátáámá ámáan-aipike mái-yataaqa mamá abarokáq íuraimanibo kepí puí-yátáákóní aammá mamá pááq uráiyé. ¹¹miráitana kúmiq-yataakoma kemmá makaténa ámáan-aimma yéna kúmiq-yataaqa puí-ápi matíkaraiye.

¹²ámáan-aimma mi-kátáámá ámáan-aipikekaraq aokaq-yátááqá arupú umá íráqô-qtataare. ¹³íráqô-qtataakoma tókamitararaq tirunóbáqá pukáúnô? áraimma ímiye. íráqô-qtataaqnapo kúmiq-yataakoni áaikoma tókamita tirunóbáqá pukáune. miráuma kúmiq-yataakon áaimma

abarokáq uráimma tiráátiraiye. táwî-yataaqiye. maami íráqô-kataama ámáan-aipike mamá puí-yátááqá pááq ínéna kéiyé. miráitana kúmiq-yataakon áaimma abarokáq kétiraatimma anómma táwî-yataare.

waabá-káyúkátí kaayaq-ááimmá wáiyé.

¹⁴ítáaro. ámáan-aimma Áánûqtunopake aágotabae. ááqibo kemá marabín-nákómá paá máune. kúmiq-yataakon áaikoni kaqtó-naqa máqe-uraune. ¹⁵mayáuna-waigoni áaimma íma ítaraune. tíkáina-yataariq ónááqá íma mirá kéunamanibo ímo tíkái-qtataariq paá kéune. ¹⁶kemá mi-qtátáárîq únna-waigon áaimma íketikaitaq miráunai-yataakoqtaba kemá kétune: “ámáan-aimma arupú-aine.” téq kétune. ¹⁷miráimanibo maami ítkái-qtataaqa kenamá ímira-keunamanibo kúmiq-yataakoma kepí wáina wé mirá kéiyé. ¹⁸minná kéitaune. kemá marabín-nákómá íráqô-qtataaqa kepí íma wáiyé. íráqô-qtataariq íyábá kétikaimanibo íma kanaaráq mirá kéune. ¹⁹íráqô-qtataaqa tíkáiniq ónáae túnna-yataaqa ímira-keunamanibo táigo-qtataaqa ítkáiniq ónáae túnna-yataaqa paá mirá kéune. ²⁰táigo-qtataaqa ítkáiniq ónáae túnna-yataaqa paá mirá kéunama kenamá ímira-keunamanibo paá kúmiq-yataakoma kepímmí wáina mirá kéiyé.

²¹miráráá umá wáiyé. íráqô-qtataakoma tíkáiniq ónáae túnnamanibo táigo-qtataakoma kekáq wáiyé. ²²ketúnobaqa Áánûqtuni ámáan-aiqtaba ôriq umá kétikaiye. ²³⁻²⁴Áánûqtuni ámáan-aimma yúyánápí wáitana kétikaimanibo ketúgoni kágon-aaimma wáitana Áánûqtuni ámáan-aikote ááíqá kéoye. áaimma ketúnobaqa wáimanibo kúmiq-yataakoni áaimma wáitana kemá wení kaqtó-naqa mamá káutikaiye. abô tirunô túyánákó awígíóq kéiyé. tirunóbáqá kúmiq-yataakon áaimma puí-yátáápi tíwíqme kéuwimanibo náawa maamin-ááíq-yátáápi ké tirunóbáqá mamá paá umátikaniyo? ²⁵Áánûqtukaq “tíkáiye” kétune Ítu Káríqtoma ketáái uyátárai-nakoma wemá mamá paá umátikaniye. miráumaraa wáiyé. kemá Áánûqtuni ámáan-aimma paá ketúyánánápó kanaaráq miráuma waráunamanibo ketúgoma kúmiq-yataakoni áaimma paá kéwaraiye.

kúmiq-yataapike atóbatikenataa aúgen-aagoma Ítu Káríqto timíníqtaae.

8 ¹Ítu Káríqtote yagaroqtamá máena-wayukayaba yawáaq-umayikai-yataakoni ápêqa íma wániye. ²nôraq inábiyo? aúgen-aagonapo kúmiq-yataakon áaipike puí-yátáápi tíwíqme kéuitana Ítu Káríqto yemmá paá umáyíkaraiye. Aágoma paá mái-aagoma Ítu Káríqtopi máena umáyíkaraiye. ³kúmiq-yataaqa ketáái túnobaqa Áánûqtu yawáaq-uraiye. miráipoana wenáanikoma ketáái túrakaraq timákaraimma arunóbáqá kúmiq-yataakoni áaimma urái-naqa keqtáaráá-náqá timákaraiye. miráitana kúmiq-yataakoma maqtuwáíkáae téna timákaraiye. naayón-ámáan-áíko kanaaráq ímaqtukaibo Áánûqtu maqtukáiyé. waayúkati

áaimma aqnúnîq uráápoana ámáan-aikoma yawéqma kárayikaiye. 4ámáan-aikoni mirá-maara í-yátááqá mútûq miráuma ánataniqtaba keqtáábí Áánûqtu wenáanikoma timákaraiye. keqtáábí íma ketúraqtaa wakáábo Áánûqtuni Aágoma wakááwana ámáan-aikoni mirá-maara í-yátááqá miraráá umá wenáanima keqtáábí mirá-uraiye. 5mi-káyúkámá yúgoma timá yíminiq kéeta yetúgoni akaí-yátááqá yeqtí yúyanámmá kéyaqtoraiye. ááqibo mi-káyúkámá Áánûqtuni Aágoma timá yíminiq kéeta Aágon-aaikoma yeqtí yúyánámmá kéyaqtoraiye. 6túgoma ákáinaiq umá túyánámmá kéwaraiyana anaaékaq puí-yátááqá pááq íniye. ááqibo Áánûqtuni Aágoma ákáinaiq umá kéwaraiyana matúq-matuq umá paá mái-yataakaraq kaayoné-yátáákógárâq pááq íyóye. 7morá-nakoma aúgoma ákáinaiq umá aúyánámmá kéwaraitana Áánûqtuma webó kágayakaiye. wemá Áánûqtuni áama íkéwarainanama maamin-áímmá áraimma kanaaráq íma warániye. 8mi-káyúkámá yetúgon áaimma kéwaretama Áánûqtuma íma yimuqá kanaaráq marakánoe.

9keráwáqá Áánûqtuni Aágoma tirunóbáqá paá máinaqa túgon áaimma kéwareqa íma mánobo Aágoma kétima-timitaq mááe. náawabi min-Áágómá Ítu Káríqtopi wáiniq umá wepímmá íma máinaqa Ítu Káríqtonna íma máíye. 10ááqibo keráwáqá Ítu Káríqto keráwápí paá máinaqa Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánoe. áraimma kúmiq-yataakoma tirunóbáqá ikámma képuitana Aágoma keráwápí paá mái-yataaqa kétimiye. 11Áánûqtuni Aágoma Ítumma pukáipike mamá atóbamakaiye. miraráá umá Áánûqtuni Aágoma keráwápí mánipoana maamin-Áánápó keráwápímmá ketúgoma paá mái-yataaqa timíniye. Áánûqtuni Aágoma mamá wení iyápó-annae kéumatikaiqtaae. 12miráuma ketúnabaro, ketáái anónnáma wáimma túgon áaimma warái-yátááqá íma wáíye. 13túgon áaimma kéwaretama képuyomanibo Aánapo ketúgon áaimma warái-yátááqá ánatama paá mánoe. 14maa-káyúkámá Áánûqtuni Aágoma tíwíqme wí-naqa Áánûqtuni áanimaqa mánoe. 15móra paá-mayai kaqtó-nakoni aágoma mamá áaqa ikatíniye. miraráá umá Áánûqtuni Aágoma keráwápímmá íma máíye. Áánûqtun Aágogaraqa wenáanimaqaq mááe. Aágoma mamá wenáanimaqa káutikaitaqtaa ááyeqtae: “apáo, ketiboó!” téqtae kétunatae. 16Áánûqtuni Aágogaraq ketáái aágogaraq yagaroqtamá kéteye. Áánûqtun-araabitima máunatae. 17wenaráabititaa máunaboanataa wemá waaroqá timátikainaqtae wenáama wení áráabitiyaba wáipoaqtae mayánúnatae. máqte-qtataaqa “Ítunnae” téna makái-qtataaqa Ítugaraq yagaroqtamá ketáái minnáe. mórabi Ítuni aú-aíqa urái-qtataaqa yaímma mayéqtae Ítuni tágama-yataaqa yainánúnatae.

anaaékaq tágama-yataaqa wániye.

18túyámámmá kéitaune. tú-tiqtabaqtae íbêqa kéunataamanibo anaaékaqa keqtáábímmá Áánûqtuni anómma tágama-yataaqa pááq

ínipoana ketáái tú-tiqa mikáq pááqya-qtataakaa umáginiye. ¹⁹maami-qtátááqá Áánûqtu tarôq umákai-qtataakoma Áánûqtu wenáanimaqa abarokáq yiráátiniq-kanaayaba awé kéoe. ²⁰máqte-qtataaqa Áánûqtu tarôq umákai-qtataakoma yigae íkéetamanibo Áánûqtu yawáaq-uraiye. ááqibo anómma íráqô-qtataaqa kumínîqtaba minná awé kéoe. ²¹máqte-qtataaqa Áánûqtuma tarôq umákai-qtataakoma móragaraq íarowaq nániye. Áánûqtuni áráabititi anómma umáyikaiya-taoqa pááq ínata mórabike máqtemma tarôq umákai-qtataakoma yaímma mayánoe. ²²ketáá kéitaunatae. máqtemma tarôq umákai-qtataakoma karagíkaráq yumá aaragómá iyápó akánéna iníkáá umá karagiqyá kéoe. ²³tarôq umákai-qtataakoma yenamáa ímiye. ketáámá Áánûqtuni Aágogaraq Áánûqtu wení áqnáabaq-yataaqa tímikaitaqtaa karagíqyá keyeqtaa awé kéunatae. Áánûqtu wenáráabiti mamá aúqtikenata abarokáq anómma paá umátikainaqtaa ketááráq mûtûq pááq umá ánataniye. ²⁴kumínîqtabataa kéiteqtaa íráqô-qtataaqtaba awétáá uráunaboqtaa ketáámá atóbaraunatae. awé únnai-yataaqa íkaonetaamanibo paá awé kéunatae. náawa awé urái-qtataaqa yayamá itanawáq kanaaráq aónaniyo? máqte-kayukama kanaaráq íaonanoe. ²⁵ááqibo íma káonauna-yataaqtabataa awé kéonanataa kumínîqtaba kéiteqtaa paá yaákama awé kéunatae.

²⁶waabámmá aqnúnîq kéopoana Áánûqtuni Aágoma kuma tíwáqnaa íniqtaae. nunamummá-tí-yátááqá kanaaráq íkéitaunatae. miráipoana Áánûqtuni Aágoma watáama ketáá íkéitauna-yataaqtabataa nunamupí ítama káonatikaiqtaae. áyaqa kétimenataa keqtááyábá ayaqtáa-karagiqya kéyiye. ²⁷Áánûqtu waabá-káyúkátí yáaimma káonena Aágoni aúyánámmá kéitaiye. Áánûqtuni aúyánákáq máena Aágoma Áánûqtuni waayúkayaba ítama káonamayikaiye.

²⁸arútama ítáaro! Áánûqtuqtaba ôriq umá yíkái-kayukama máqte-qtataaqa yayamá íráqôniq umá abarokáq íniye. mi-káyúkámá wenôpaq yááyama kéyikaiye. ²⁹naayóbáq máqte-kayukabike yiwíkaimiye. nôraq itana yiwíkainabiyo? miráinata yemá wenáanikoraa umá máiyana wenáanikoma áqnáabaq yiwaaómá mániye. ³⁰miráitana mi-káyúkámá Áánûqtu naayóbáq aokaq yiwíkена anaaékaq yááyaraiye. yááyarena kateko-wáyúkámá aúqyikena wení tágama-yataaqa yeréwáqté yáíkaaq uráiyé.

Áánûqtuni akaí-yátááqá Ítu Káriqtopi wáiyé.

³¹mi-qtátááqtabá kéiteta ókaraq nóine kanaaráq tenúnataabiyo? ketáái min-áúkápáq Áánûqtu máena tíwáqnaa kéitanataama náayuwaq ketáái namuro-wáyúkámá kanaaráq máno? ³²wenamááríq wenáanikoqtaba “ketáanine” téna íma yáqtokaimanibo keqtááyábáé téna tímikaiye. wenáanikoma tímínika umá máqte-qtataaqa ókaraq paá tímínîqtaabiyo? ³³Áánûqtuma yiwíkai-kayukama náawaq yúbi maráníyô? yeqtábá

Áánûqtu wenamááriq tiráiyē: “yigae-yátááqá íma wáiyē.” mirá téna yáfkaiye. ³⁴móra-nakoma yemmá kanaarác yawáác-umayikaniyo? Ítu Káriqto min-nákómá pukáimanibo paá mái-yataakaq atóbamakaitana Áánûqtuni ayáánurapaq máiyē. mibác wemá Áánûqtukaq kéitatikaiqtaae. ³⁵miráinana nóinaq Ítu Káriqtoni akai-yátáápike kanaarác yáfkaaq umátikaniqtaabiyo? aweké kuí-yátááqá otaammá kuí-yátááqá yáama yai-yátááqá ótakaq í áona-yataaqa unítíqa tí-yátááqá ááíqa í-yátááqá máqtemma Ítu Káriqtoni akai-yátáápike kanaarác íma yáfkaaq umátikaniqtaae. ³⁶miráuma agamatán-áípi téna kétiye:

“máqte-tupaama keráwáqtábá
ketáái puí-yátááqá waaqókác kéiyē.
tipi-típi ikámónikaa umá
ketáá mórariq kéumatikaae.”

téna kétiye. ³⁷minnáyataba Ítu Káriqtogaraq keqtááyábá uyátá-maqma kákaiye. ³⁸túyánápi akoqnáá umá kéitaune. Ítu Káriqtoni akai-yátáápike máqtemma ketáámá íma kanaarác maqtuwániye. puí-yátáárabi paá mái-yataarabi kaqtó-wayukama Áánûqtuni márûpakenabi maa-márábíke anónarabi íbêqa paá wái-qtataarabi anaaékaq yíni-qtataarabi máqtemma akoqnáá-yataarabi ³⁹yanaapác-yátáárabi aménáapác-yátáárabi tarôq uráiq-qtataarabi Áánûqtuni akai-yátáákárác ketáágárác yenákátí aúkáapimma máqte-qtataakoma matúq-matuq umá íma kanaarác yainániye. maami akai-yátááqá Áánûqtu tímikaiqtaama ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káriqtokaq tímikaiqtaae.

Póro Ítiráaeo-wayukama áyamma umáyikaraiye.

9 ¹watáama túnnama áraíne. kemá Ítu Káriqtonaboac yaqaroqtamá kaaqaari-áímmá íkétune. Áánûqtun-Aagoma ketúyánámmá awíkaitaq kaaqaari-áímmá íkétune. ²ketí watáama miráuma wáiyē. anómma tú-tíqa kéiyē. ketí Ítiráaeo-wayukayaba túyánákómá netuq kéiyē. ³aammá wáinaqa nunamupí ítama aónaanana kemá Ítu Káriqtonopake maqtuwáinaq waéqma miráinaqa ketí túbâqawaama yíwáqnaa onata umáyíkaanata paá mánoe. ⁴yemmá Áánûqtu yiwíkai-kayukama wenáanimaqa aúqyíkēna wení táqama-yataaqa yaímma yímikaiye. wení anóna-anon-aimma yeráwáqtē téna ámáan-aimma yímikaiye. árain-akaq Áánûqtun-aama itéta wekác nunamupí kétee. akoqnáá umá árain-aimma yímitata matááe. ⁵máqten-annabike títaubikoma anókoni yeqtí áráabítie. Ítu Káriqto mimórá-ánnábíke íréna máqte-kayukaraq mú mikákáá anómma máiyē. matúq-matuq umá Áánûqtun-awíqa múte yauyónátae. miráuma paá waíno!

Áánûqtu wení aaraawaamá yiwíkaiye.

⁶Áánûqtuma yímikain-aimma aúyokuraiye íkétune. máqtemma Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuma yiwíkai-kayukama íma mááe. ⁷mórariq

umá Áabaran-annabike máqtemma Áánûqtun-araabiti íma mááe. Áánûqtu Áabaraamma timá ámikaiye: “Áítekin-annama yenamáa enáwíkararaq mánoe.” téna timá ámikaiye. ⁸ paá marákárainia-iyapoma Áánûqtun-araabiti íma mááe. máqte-kayukama Áánûqtuni akoqnáá-arain-aikaq maqyíkaraimma Áánûqtun-araabitie. minná ⁹ Áánûqtuma yímikai-kataama mirá umá wáqe-uraiye: “móra-taoqa enôpaqa yenanamá Téraima áanikoma marakániye.” téna Áánûqtu Áabaraani ánáakoma timá ámikaiye.

¹⁰ óqa ímibo áre. Arébékani aapaatáraq-iyaporati yiiboamá ketáái títaubikoma mimórá Áíteki Téraini áanikoma máqe-uraiye. ¹¹⁻¹² Áánûqtu mi-kááyáq-íyápóbíké wetábá ákáiymma móra awíkaiye. mayaiyábá íawikaibo paá wetábá ákáiymma awíkaiye. Arébékaamma Áánûqtu timá ámikaiye: “áqnáekoma anaaékoni kaqtó-naqa mániye.” téna Áánûqtu timá ámiqtuwaitana anaaékaq min-íyápórátámá máqyíkaraiye. yenákámá táí-yataarabi íráqô-qtataariqa íuraayamanibo Áánûqtuma awíkai-waigoma paá áyariye. ¹³ miráuma Áánûqtuma agamatán-áípi kétiye: “Yáakoboqtaba kétékaibo Étaumma komá yumákaraune.” téna agamatán-áípi kétiye.

¹⁴ nóinae tenúnataabiyo? Áánûqtu wení yaináí-yátááqá kae kááeq uráíyô? ímiye. mirá íuraiye. ¹⁵ aanibo Áánûqtu Mótetimma timá ámikaiye: “móra-nakoqtaba tikáinaqa tíyaqa aménááqa tíyaqa aménúpo. móra-nakoma tikáinaqa tirummá umákanaaqa tirummá umákanune.” Áánûqtu mirá téna tiráíye. ¹⁶ Áánûqtuma áyaqa yiména waayúkati yikaí-yátááqtábá íma wáimanibo Áánûqtuni akaí-yátááqtábáé. ¹⁷ agamatán-áípi Áánûqtuma Péromma (kíni) timá ámikaiye: “ketí akoqnááma aónéta ketíwíqa máqte-marabaq itaígáae téq emá múte itó-umakaraune.” téna timá ámikaiye. ¹⁸ miráitana Áánûqtu móra-nakoqtaba akáinaqa áyaqa aménáe ténama amínimanibo káqo-nakoma akáinaqa aúyánámmá mamá akoqnáá umákanae ténama mirá-iniye.” téna timá ámikaiye.

Áánûqtuma áyamma kéumatikenataagaraq áyaqa tímikaiqtaae.

¹⁹ móra-waigoma mirá té kemmá ítama aónanone: “miráinanama Áánûqtu nôraq itana waagóqtábámá agaemá wániye kétiyo? náawa wení akaí-yátááqtábá ímiye tinónô?” té ítama aónanone. ²⁰ áaqibo ketí aanábô náawa Áánûqtuqtabama emá kanaarác waéqma-aimma tinónô? maráké kaqmá táápeqa tarôq umarái-waigoma mirá téna íkétiye: “nôraq itaaq kemmá miráuma tarôq umátikaraano?” téna íkétiye. ²¹ tarôq oí-nákómá akáinanama mará maténa kaqmá kaayaq-táápéqá tarôq íniye. mórama íráqômma káqomma kogonaagó íniye. miráinama íarutaniyo?

²² miráuma móraiq umá Áánûqtu waayúkayaba tarôq uráíye. Áánûqtu wení áyamma í-yátááqá yokaa umá tiráátinenataa kéíye. miráinata máqte-kayukama wení akoqnááma aónanoe. mi-káyúkámá áyamma

umákaa-yuma kogonaagó-táápéqá yubákinikaa umá yubamínéna kéimanibo yaákama paá awé kéíye. nôraq itana? ²³ wení anómma tágama-yataaqa keqtáábí yiráátíyaqtaba kákaipoana awé kéíye. keqtááyábá wení áyaqa tiráátiraitana íráqô-taapekaa wení tágama-yataaqa ketááráq atítaiye. áyaqa yirááti-kayukama wení tágama-yataaqa matáá-yuma yokaa umáyikaraiye. ²⁴ ketáámá tááyarai-kayukataae. íma paá Ítíráeo-wayukabike yenamáa tááyaraiibo Yéqtaaeo-wayukabike tááyaraiye. ²⁵ Áánûqtuni agamatá-kánáábímmá min-áúbábí Otía mirá téna kétiye:

“móra-wayukama íma ketí-wayukama máamanibo anaaékaq yerawáqtábá ‘ketí-wayukama mááe’ téq yááyanune. maa-káyúkáyábámá kemá íkétikaimanibo paá ‘kétikaiye’ téq tenúne.

²⁶ mi-márúpáq timá yímikaunama ‘ketí-wayuka íma mááe’ mibáq íbêqa ‘paá mái-Aanuqtuma wení áanimaare’ yeráwáqtábámá mirá tínóe.” téna Otía-aubabi kétiye. ²⁷ Áítáíya naayóbáqá Ítíráeo-wayukayataba akoqnáá umá tiráíye: “Ítíráeo-wayukama paá taíganimma miráuma nópké-gébáráá uráámanibo yeráwápkémmá pááqyamma kúmiq-yataapike atóbamayikaniye. ²⁸ uyátárai-nakoma páátákaáá ítama yainéna marabí-káyúkámá anónnáma yimíniye.” téna Áítáíya tiráíye. ²⁹ minnáyataba naayóbáqá Áítáíya mirá téna tiráine: “uyátárai-nakoma Áánûqtu máqten-akoqnaagaraq íma yaímma-annamo yiyuwaínana mái-yataama Tótómabaq-wayukaraa Komóraabaq-wayukaraa umá ketáá yayamá pááq ónúntae.” téna Áítáíya naayóbáqá tiráine.

Ítíráeo-wayukama kateko-áqtábá mirá-uraae.

³⁰ Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtun-aurapi kateko-áqtábá íma abáá uráámanibo paá aónaraae. maami-kátékó-ámmá aónaraamma Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataare. ³¹ ááqibo Ítíráeo-wayukama Áánûqtu yiwí kai-kayukama ámáan-aipike kateko-ámmá abáá uráámanibo ámáan-aimma íma kanaaráq kateko-ámmá íaonaraae. ³² nôraq itatáq yauwékáao? miráipoana yúyánápímmá íráqô-qtataariq kéowana kateko-ákáq mayíkáitata máqe-uraae. ááqibo paá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorai-ianama kateko-ákáq mayikániye. Ítíráeo-wayukama aukákáan-oqtakaqa yítaiqa yurákaane. ³³ Áánûqtuni agamatán-áipí aukákáan-oqtaba kétiye:

“aónaaro! Tááíoni-marupaq aukái-óqtámá makáune. maamin-ótákáq yítaiqa yurákáamanibo wemmá itáíq-itaiq ínná-nakoma ítama táíq íiniye.”

mirá téna agamatán-áipí kétiye.

Ítíráeo-wayukama Áánûqtuni kateko-ákáq íwakaae.

10 ¹ ketúnabaro, Ítíráeo-wayukayatabama ôriq umá kétékaitaq Áánûqtu kúmiq-yataapike atóbamayikaikaae téq nunamupí

kétune. ²kemá yeráwáqá yimónaraune. Áánûqtuqtaba ôriq umá abáá kéomanibo yeráwáqti aakómmá arábaraiye. ³Áánûqtun-aurapi kateko-wáyúkámá mamá aúqyíkaraiqtabama íma ítaraabo yenamáa káqon-amma yenamááriq awíqma waranéta urááe. miráitata yeráwáqá Áánûqtuni kateko-yátáákóní aménáápáqá íma máqe-uraae. ⁴Íbêqa Ítu Káriqtogaraq íréna ámáan-aimma mamá ánataqtukaiye. miráipoana máqte-kayukama yirummá amétama Áánûqtuni kateko-yátááqá yaímma kémayaae.

**Áánûqtu máqte-kayukama kúmiq-yataapike
mamá paá umáyikaiyataba kákaiye.**

⁵Áánûqtuma kateko-yátááriq o-káyúkáyábá téna ámáan-aimma kéwaraaqtaba Móteti agatáiye: “morá-nakoma náawabi ámáan-aimma kéwarena wení paá mái-yataaqa mipíké kémaiyaie.” mirá téna agatáiye. ⁶ááqibo itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqpapo Áánûqtuni kateko-yátááqá náawabi matáitana agamatán-áúbá-wánnáábí weqtábá kétéye: “íma enamáaraq maará té ítiyo ‘Ítu Káriqtoma Áánûqtuni márûpake náawaq kanaaráq umawíqme kumíníyô? ⁷aménáápáq puí-márúpáq náawaq kanaaráq kuména Ítu Káriqtoma múte yawíníyô?’ ” mirá té maami-négí-náági-wátáámá túyánápí íma waíno. agamatán-áúbá-wánnáábí mirá kétéye. ⁸aúba-wannaabi óqa kétéye: “Áánûqtuni wataáama ení waaqókáq máena enóyaukakaraq enarupi wáíye.” mi-kátáámá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtaba ketáá abarokáq kétunatae. ⁹enóyaukakemmo témo “Ítu Káriqto uyátárai-nakoe” tinnamá “Áánûqtu wemmá pukáipike atóbayakaraiye” té arummá amínanama ení kúmiq-yataapike Áánûqtu atóbamakaniye. ¹⁰abo tirukakéqtáá itéqtaa Áánûqtuma keqtáá kateko-wáyúkámá káutikaiqtaae. ketáái itáíq-itaiq í-yátááqá tóyaupikeqtaa tennatáámá ketáái kúmiq-yataapike atóbanunatae. ¹¹Áánûqtuni agamatán-áípi kétéye: “náawabi wekáq arummá amína-waigoma mamá táíq umáketa agaeráq íma mayakánoe.” téna kétéye. ¹²maa-kánáámá máqte-kayukayaba wáíye. Áánûqtun-aurakaq Ítiráaeo-wayukama Yéqtaeao-wayukama mórai qéoe. máqte-kayukayataba Áánûqtuma mimórá uyátárai-nakoma máena máqtemma wekáq nunamupí wanáwíqa yáíyanama wení íráqô-qtataakoma yimíniye. ¹³agamatán-áúbá-wánnáábí kétéye: “máqte-kayukama nunamupí uyátárai-nakon áwíqa ááyaiyamma yeqti kúmiq-yataapike mamá atóbamayikaniye.” téna agamatán-áípi kétéye. ¹⁴ááqibo Áánûqtukaq yirummá ímo améta náaraq umá kanaaráq wemmá ááyano? mi-kátáámá íma ítareta náaraq umá yirummá amínô? mi-kátáámá abarokáq íma timá-yimiyamma náaraq umá itánô? ¹⁵miráuma Áánûqtuni kaqtó-wayukama íma timáyikainanama mi-kátáámá náaraq umá abarokáq timá-yimino? agamatán-áípi mirá

téna kétiye: “Áánûqtuni átê-wataama wení kaqtó-wayukama mamé kéyewanaboana yítauq-aagoma abô íraqôniq kéiye!” téna agamatán-áípi mirá kétiye.

Ítiráaeo-wayukama paá yaímma aúge-kataama wakáae.

¹⁶ aúge-kataama íma máqte-kayukama kéitaae. Áátáíya Áánûqtuni watáa-naqa naayóbáqá mirá téna: “uyátaráana-nako, nôraq umáyuwa mi-kátáámá ketáá abarokáq timá-yimunataa kéitaa?” mirá téna Áítáíya tiráine. ¹⁷ miráuma mi-kátáábíké kéiteta itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa kéiye. Ítu Káríqtoqtaba abarokáq timá-yimunabike mi-kátáámá kéiye.

¹⁸ ítáaro. kemá mirá téq ítama káonaune. mi-kátáámá árainaq yeráwáqá íma ítaraao? ítaraae. áraine. átê-wataama kéte-kayukayaba óq-wataama agamatán-áíká kétiye:

“yeráwáqtí yáama máqte-marabaq ítaraae. yeráwáqtí watáagoma kótámaqma maragóni aqtóráqá uráíye.”

téna agamatán-áúbá-wánnáábí kétiye. ¹⁹ ókaraq emmá ítama káonaune. Ítiráaeo-wayukama árainaq ítaraao? Móteti wenamááríq áqnábariq umá yawuwéqma tiráine:

“óq-wayukayaba maramá ímaina-wayukama mamá aúqyíkáan-ayataba koyukayúmma ínoe. aíbôq-wayukayaba mamá aúqyíkáan-ayataba yeqtábá tiyámma ínoe.”

téna Móteti min-áíkaq tiráine. ²⁰ Áítáíya wemá íma ikatíq éna abarokáq mirá tiráine:

“kemmá ímo tibáá-uraa-kayukama timónaraae. kemmá ímo ítana aónaraa-kayukaq yemá kemmá kenamááríq yiráátiraune.”

téna Áítáíya tiráine. ²¹ ááqibo Ítiráaeo-wayukayaba tiráine: “túnnaiq íma éta aamá arátaa-kayukabimma ayáqtááq-yupaa yetôpaq tiyáamma arúqtukaune.” téna Áítáíya Ítiráaeo-wayukayaba wenôpaq yikáinata yínôqtaba tiráine.

Ítiráaeo-wayukama Áánûqtu áyaqa kéyimiye.

11 ¹ kemá ítama káonaune. Áánûqtu wení waayúkama waqtukáiyó? aaqáo ímiye. kemá kenamááríq Ítiráaeo-wayukabike Béquimaanin-annabike máune. ketítaubikoma Áabaraae. ² Áánûqtu wení waayúkama íwaqtukaiye. yemmá áaikakemma yiwíkaiye. mi-kátáámá Áánûqtuni wannabí Iráíyaqtaba kéitaae. wemá Ítiráaeo-wayukayaba Áánûqtukaq nunamupí akoqnáá umá inaa-inaa tiráine: ³ “uyátaráana-nako, ení amuné-wáyúkámá yíkamma yuwéta monoq-náúpáké yaaremá yawítíyuwaawaq kenamá máunata tíkamineta kéoe.” Iráíya nunamupí Áánûqtukaq mirá tiráine. ⁴ nóine ténaq Áánûqtu timá ámikaiyo? mirá-tiraiye: “ketábá taígani-kayukama (7,000) iyuwaúnata paá mááe. kaaqaari-máníkáq wénáwíqa Béoma wekáq yiraayutáúmmá íma atéta

nunamummá ítiraae.” téna Áánûqtu timá ámikaiye. ⁵Íbêqa mimóráíq kéiyé. yaímma pááqya-kayukama wení áyaqa yiména Áánûqtu yiwíkaiye. ⁶Yeráwáqá nôrabi uráá-qtataaqa ímira-uraapoana paá wení áyaqa yiména yiwíkaiye. miráinanama waayúka nôrabi uráa-qtataaqa Áánûqtu yiwiráinana áyaqa yimí-yátááqá íma wániye.

⁷Nôraq íníyô? Ítíráeó-wayukama abáá kéó-qtataaqa íaonaraae. paá yaímma pááqya-kayukama Áánûqtu yiwíkai-kayukama aónaraamma wenaúrapi kateko umá máqe-uraae. tébakaq-wayukama Áánûqtuma yááyaiqtaba aíbôriq urááe. ⁸Áánûqtuni agamatán-áípi kétiye:

“yirukáráq yúyánákáráq Áánûqtu mamá ummaa yamá yíkaraiye.

paá íbêkaraq yúranapo íma kanaaráq aónama arutéta yaáqnapo íma kanaaráq ítama kárutaae.”

téna kétiye. ⁹maa-káyúkámá Áánûqtuqtaba aíbôriq uráapoata Tébiti mirá téna kétiye:

“anón-onikaqa yiyuwáiyata waakápi amá máero.

kúqôpi péráinikaa oro.

¹⁰yúramma keropáinaqa iyuwáiyata íma aónama arútáaro.

yeqtí ummaa-yátáákóní aménáápáq awáuma máero.”

téna Tébiti agamatán-áípi tiráine.

Áánûqtu káqo-kayukama yiwíkaiye.

¹¹Íbêqa yeráwáqá ítama káonaune. Ítíráeó-wayukama Áánûqtuni aamá íma waráyanama pááqyan-iwiqa matúq-matuq umá yamá-yiminiyo? ímiye. kúmiq-yataariq uráapoana Yéqtaeó-wayukama Áánûqtu yiwíqma Ítíráeó-wayukama íyama ígáae téta atóbamayikaraiye. ¹²Ítíráeó-wayukama kúmiq-yataariq on-ááímmá káqo-yuraq íráqô-qtataaqa Áánûqtunopake iráiyé. Áánûqtunopake-qtataaqa taígani wáipike Ítíráeó-wayukama pááqyamma matáapoana Yéqtaeó-wayukaraq netuqyaammá yímikaiye. miráuma Ítíráeó-wayukama kateko-wáyúkámá Áánûqtun-aurapi máiyanaama Áánûqtuma uyátá-maqma íráqô-qtataaqa yimíniye.

kúmiq-yataaqa maqtuwéna Yéqtaeó-wayukama Áánûqtu atóbamayikaraiye.

¹³Íbêqa karáwáqá Yéqtaeó-wayukaraq tenúne. kemá Áánûqtuni wataama waayúkaraq mamé uréire únna-naqa máeqa mi-máyáiyátábá timuqá kémarauene. ¹⁴miráinaqa ke ánná-wáyúkámá yeráwáqô komá yumá yíkáanatama yaímma kúmiq-yataapike atóbano? ¹⁵Ítíráeó-wayukama Áánûqtu yiwíkaitata káqo-marabi-kayukama Áánûqtuni aanábómá aúkáae. Ítíráeó-wayukama yiwiráinanama yeqtábá nói-qtataaraq wániyo? miraráá umá minná pukáa-kayukama paá máanikaa ínoe.

¹⁶ áqnaabaq-yamma Áánûqtukaq améq oweqa tébakaq-yamma Áánûqtuqtaba aokaríq umá aurániye. mimórái q umá yaagóni ánûqo Áánûqtukaq améq oweqa mûtûq-yagoma amagaráq wennámiye. ¹⁷ítáaro. uqmatán-óríbeti-yágóni amamá ayáátuweta káqomma abááq-óríbeti-yágóni amamá ayáama arúbamakaae. awaaméq-áímmá nóinabiyo? minná keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama abááqá óríbeti-yaraa umá mááe. íbêqa Ítíráaeo-yagoni anommá mimórábí yaímma keráwáqtí amabíqtáá kéuiye. ¹⁸miráipoana amamô ayáátuwaa-kayukama pááqyan-awíqa íyíméro. weganokanoqá íma oro. keráwáqá paá amamóe. amagómmá ánûkoma íyaqtokaibo ánûkoma amagómmá yáqtokaiye.

¹⁹ááqibo keráwáqá tínoe: “ánibo amagómmá keqtáá tiwiráníqtaba ayáátukaae.” téq tínoe. ²⁰owé. Áánûqtukaq íma itáíq-itaiq uráapoana yeráwáqá ayáátukaae. Áánûqtukaq túyánámmá kámepoaq keráwáqá paá mánoe. minnáyataba weganokanoq-túyánámmá íma ítáaro. minnáyataba keráwáqá ikatíq oro. ²¹Ítíráaeo-wayukama áqnaaen-amama Áánûqtu íma yukáíye. túyánámmá ítáamma Áánûqtu keráwáqá tiyuwáníyô? ²²mikáq Áánûqtu áwáábíqa kéna kaayoné kéena immá káonaunatae. yirummá aati-aatimá ámê-kayukayataba kaayoné umáyikaniye. ááqibo yirummá íma ámê-kayukayataba áwáábíqa kégaimanibo keráwáqtábá kaayoné kéíye. ááqibo keráwáqá Áánûqtukaq tirummá íma ámê-kayukama paá kéíyanama keráwáqtábágáráq wemá áwáábíqa kániye. ²³ááqaanibo Ítíráaeo-wayukama waéqma yirummá ámê-kayukama yaayamá paá kéíyanama Áánûqtu móragaraq keqnáámmá wení kaayoné-yátááqá yeráwáqá yimíniye. ²⁴Áánûqtu óq-yataariq kéena keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama áwáábíq-oribeti-yarake ayáátukaamma uqmakáan-oribeti-yaraq arúbaraae. Ítíráaeo-wayukama maaminnámo uqmakáan-oribeti-yaraa umá máeta ayáátukaan-amama mimórá-yáráq yawuwéqmena áaikaqa oyaaq umá Áánûqtuma kanaaraq aráapaniye.

máqte-kayukama Áánûqtu wenáyaqa yímikaiye.

²⁵keráwáqá aúpáq-áráín-áímmá timá-timenune. minná Ítíráaeo-wayukama yaímma Áánûqtuqtaba komá yéta matúq-matuq umá íma mánoe. mi-kánáámá mamé kéowana Yéqtaaeo-wayukabike máqtemma yiwíkai-kayukama Áánûqtunopaqa yínoe. minnágon anaaéma tébakaq Ítíráaeo-wayukama atóbamayikaniye. minnáma itéqa “ketáá itai-yátááqá ítaraunatae” téq tíyábámá ókaraq mirá ítigaae. ²⁶máqtemma Ítíráaeo-wayukama miráuma atóbayikaniye téna Áánûqtuni agamatán-áípí kétiye:

“Tááíoni-marupake mamá paá umáyikani-naqa yíniye.

máqtemma táígoniq uráíya-qtataaqa Ítíráaeo-wayukabike matuwániye.

²⁷yeqtí kúmiq-yataaqa matuwánîq-kanaaraq anóna-anon-aimma yeráwáqtê tenúne.”

téna agamatán-áipí kétéye. ²⁸ Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni átê-wataama waqtukáapoata minnágoma keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama tíwáqnaa itaq Áánûqtuni aanábómá aúkáae. Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni namuro-wáyúkámá aúkáae. miráimanibo Áánûqtuma naayóbáqá Ítiráaeo-wayukama yiwíkaimma áyaqa yiména áqnábaq-annabike anó-kayukayaboboana aati-aatimá yeqtábá kákaiye. ²⁹ yiwíkai-kayukama wení íráqô-qtataaqa káyiména Áánûqtuma íma aúyánámmá waéqma kéitaiye. ³⁰ keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama naayóbáqá Áánûqtun-aama arátaamanibo íbèqa Ítiráaeo-wayukama Áánûqtun-aama arátaapoata keráwáqá Áánûqtuma áyaqa tímimma matáae. ³¹ mimóráiq umá áyaqa matáapoata Ítiráaeo-wayukama íbèqa Áánûqtun-aama arátaamanibo anaaékaq Áánûqtuma áyaqa yímî-qtataaqa mayánoe. ³² máqte-kayukama Áánûqtuni ámáan-aimma aráta-kayukama Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq wemá móraiq umá yawáaq-umayikaraimanibo yemmá paru-yátáákómá móraiq umá yimíniye.

máqtemma íráqô-kataama Áánûqtukaq tenúnatae.

³³ Áánûqtuma wenáaimma uyátá-maqma abo anóne. wení itaí-yátáaqá mórama aráati-nakoma ítima-aména íraatiraimma mémánóbáqá únókáá kubáutaiye. mimóráiq umá wení itaí-yátáaqá yiráati-nakoma waqma ítaraimma mémánóbáqá únókáá kubáutaiye. ³⁴ Áánûqtuni agamatán-áipí kétéye:

“náayuwaq uyátárai-nakoni aúyánámmá kanaaráq ítaraao?
náayuwaq kanaaráq aráatino?”

³⁵ náawaq móra-yataaqa ámikaitana wení anónnáma ámikaqa
‘yauwéqma aménúne’ téna tiráiyoy?”

téna kétéye. ³⁶ uyátárai-nakoma máqte-qtataaqa wenayáánapo tarôq uráiyé. wenôpake tarôq éna wetábá máqte-qtataaqa paá mááe. Áánûqtukaq máqtemma tágama-yataaqa matúq-matuq umá waíno. miráuma waíno.

ketáá ketúma Áánûqtukaq aménátae.

12 ¹ miráinataa ketúnabaro, keqtááyábá Áánûqtu áyaqa taígani-tupaa tímikaipoaqtaa keráwáqá tirun-áimma kétima-timune. Áánûqtukaq keráwáqtí túma aiqta-táuráa umá wekák améro. keráwáqtí túma Áánûqtukaq aiqta-táuráa umá amíyábá wáiyé. karáwáqtí túyánámmá túgoni akaí-yátáaqá paá améro. keráwáqá weqtábá kanamááríq timuqá marakéq agamá amé-wao-qtataakaa umá wekák paá améro. ánibo wemá keráwáqá miráumatikena wemá keráwáqtábá mirá téna tíniye: “minná íráqône.” téna tíniye. Áánûqtuma paá-wayuka íma máipoaqtaa wekák mirá-onatae. minnáma keráwáqtí árai-monoq-yataare. ² káqo-kayukama nôrabi íyamma yimémekaa íinomanibo

Áánûqtu keráwáqtí túyánámmá waeráino. keráwáqtí táimma waéqma Áánûqtuqtaba aokaríq umá aúráro. miráiyataba Áánûqtuni auyánámmá kanaaráq itánoe. aúge-tuyanapike Áánûqtu tímikaimma íráqð-qtataaqtabagaraq Áánûqtu amuqá kémaraí-qtataaqtabagaraq mútúq pááq umá ánatagurái-qtataaqtabagaraq itánoe. mi itaí-yátááqtábámá kímorama wenamáa wáimma minná Áánûqtu túyánámmá kéwaeraiye.

³Áánûqtuma íráqð-qtataakoma kemmá tímikaipoaq máqtemma keráwáqá móra-mora kétima-timune. úyata-maqma túyánápímmá “kemá uyátaraune” ítero! ímiye. keráwáqá máqtemma Áánûqtu wenamáakoni íráqð-qtataapike keráwáqtí yáqtorai-yataaqa móra-mora tímimma minnáyaba ítama arútáaro. ⁴ítáaro. mimórá-áúráqá netuqyaan-áúkápáqá wáimanibo máqten-aukapaqa móra-mayaima wáiyey. ⁵mimóráíq umá aarawaamá netuqyaammá máunataamanibo yegáráq-kegaraqtaa Ítu Káríqtoqaraq kímora-turaa umá kéitaunatae. ketáámá máqtemma mórabi yagaroqtamá aokaq-aokakémá máunatae. ⁶miráinata Áánûqtu wenamáakoni íráqð-qtataapike móra-mora umá mayaímá tímítaqtaa kémayaunatae. móra-nakoma wení aokaq-máyáímá Áánûqtu ámikaimma waabá-káyúkátí yúrikaq Áánûqtuni watáae téna wáinanama arukaké ítama yáqtorai-yataakaraq tíno. ⁷ánibo Áánûqtunopake aokaq-máyáímá kaqtó-í-yátááqá wáinana minnáyaba kaqtó íno. óq-mayaima yiráátinenama maannáyaba yiráátíno. ⁸móra-nakoma wení aokaq-máyáímá umá yíqtaaiq íkáae téna wáinanama tímá-yimino. móra-nakoma maqtokái-qtataaqa yaináinama ôrikaa umá yainaíno. káqomma anó-nakoma náápaakaraq máena wemá akoqnáá umá mayaímá mayaíno. óq-nakoma waayúkarq kaayoné-yátááqá yímikenama minnáyaba amuqá maraíno.

⁹ítáaro. keráwáqtí tíyaqa yimí-yátááqá árai-qtataariq umá waíno. waátá-yataaqa yiwáágóro. íráqð-qtataakoma yáqtoqma akoqnáá oro. ¹⁰tirukaké káqowa-kaqowaqtabataa keráwáqá tikaíno. Ítu Káríqto uráiniq umá keráwáqá tirummá améra ábâqwaayuraa umá máero. keráwáqtí káqowa-kaqowan-aama yaaguyábóro. keqtíábâqawaayuyabama uyátá-maqma anóniq umá túyánámmá itéraq timuqá maqyíkáaro. ¹¹keráwáqtí mayaíyábámá akoqnáá umá maiyéraq piruq nááruq íma oro. akaí-yátáákómá ógiqma wáinaq uyátárai-nakoma kaqtó umá áméro. ¹²keráwáqá awé uréq íkáonaa-qtataaqtabama timuqá máráaro. awéké kuí-yátááqtábámá yaákare awé oro. nunamummá aati-aatimá tíq-tiq oro. ¹³ábâqawaraayuma móra-yataaqtaba yeráwáqá abáa íyaqa keráwáqtí oótamma yeráwáqté yainéra namuq-wáyúkámá keráwáqtí oqtamá íyikaaro! ¹⁴náayuwabi mamá táiq umátikaiya-kayukama Áánûqtukaq yeqtábá tero: “íma mamá yawááq-umayikaa. ímibo yemmá mamá íráqðniq umáyikaa.” téraq tero. ¹⁵yimuqá maraíya-yutema yagaroqtamá timuqá máráaro. ibiqá yaráiya-yutema yagaroqtamá ibiqá yaráaro.

¹⁶máqte-kayukama mimórá-ááímmá yíméro. kaayóné umá yíméro. keráwáqtí túma íma mamé úyóro.

¹⁷móra-nakoma mamá táíq umátikai-naqa anónnáma íma mamá táíq umákaaro. ímiye. máqte-tupaama waayúkama mamá íráqòniq í-yátááqtábá túyánákáq máraaro. ¹⁸máqte-kayukagaraq kaayóné-yátááqí wenáú-kenaun umá maqmá aónaaro. ¹⁹ketí aanabò, móra-nakoma mamá táíq umátikai-naqa anónnáma íma túyánámmá umákanomanibo Áánûqtuma ayuwáiyana wení áyamma i-wáígóni anónnáma umáyikaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétéiye:

“anónnáma yawéqma yiménúne uyátárai-nakoma kétéiye.”

téna agamatá-kánnáábí kétéiye. ²⁰miráinaq Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tinnaiq oro. minná

“ení namuro-nákómá áama keyainama aáwaqa amiyo. noqtábá kéinaama paá amiyo. mirá éma aqnókáq íráama káíq-kaiq infkáá umá wení agaemá íniye.”

téna Áánûqtuni agamatá-kánnáágó kétéiye. ²¹Tááqtaani áaikomma íma uyátaino. ímibo íráqò-qtataaqnapo táí-aaikomma uyátáaro.

kámáániti yáaimma wáraaro.

13 ¹máqte-kayukama kámáániti yáaimma wáraaro! máqte-kamaanima Áánûqtu iyúwáitata máawana kámááni-wayukama Áánûqtu yíkáitata mááe. ²náyubi kámáániti yáaimma aratétama Áánûqtukaraq móraiq umá káratemanibo yetòpaqa yenamááríq yaináí-yátááqá mamá abarokáq ínoe. ³otaa-qtátááríq o-káyúkámá anó-kamaani-wayukama mamá yáaqa kégamayiketamanibo íráqò-qtataariq o-káyúkámá mamá yáaqa íkegamayikaae. keráwáqá anó-kamaani-wayukati yáaqa íyaq kéikateyo? miráinaq íráqò-qtataariq keyana yemá karáwáqá tikaq káaruinoe. ⁴yemmá Áánûqtuni mayái-wáyúkábóata keráwáqá tíwáqnaa ínéta kéoe. ááqibo otaa-qtátááríq éqa ikatéro. miráipoata áraimma yeqtí akoqnáárake táí-yataariq kanaaráq umáqtikanoe. yeráwáqá Áánûqtuni mayái-wáyúkábóata Áánûqtuni áyámma otaa-qtátááríq o-káyúkámá kéumayikaae. ⁵minnáyataba keráwáqá paá wáraaro. wenamá Áánûqtuni áyaqtaba íwaimanibo wemá áyámma mayéna keráwáqtí túyánákómá mamá yawááq umátikaniye.

⁶minnágoni aáimma táákitima meyáníq kéoe. ítama arútáaro. anó-kamaani-wayuka yeqtí kanaaráq o-máíyáama Áánûqtuni mayáimá kémaiyaee. ⁷keráwáqtí aqtábááraq mayánéta íyaqa yemmá meyáníq oro. waabáq-táákítigáraq ení oótakoni táákitigaraq mayáníq oro. anó-kamaani-wayukama yeráwáqtábá anóne téra mi máqtemma yemmá yikaq káraruyoro.

móra-nakoma áyaqa ámín-nakoma ámáan-aikoni anaé kéwaraiye.

⁸keráwáqá íma móra-nakoma aatábáama éraq kímora-aatabaama aati-aatimá taákaq maráaro. minná keráwáqá káqowa-kaqowamma yirummá

yíméro mirámô éqa ámáan-aimma kéwaraae. ⁹ámáan-aikoma mirá-tiraine: “aaraukáqá íma mamá yataiyo. awekémá íkuyuwu. moyámmá íma mayao. egaa íao.” máqtemma maamin-ámáán-áímmá káqon-amaan-aikaraq kímora-auwayaapi wáíye. minná: “enamáárfiq arummá aménaiq umá káqo-kayukama mórai q umá arummá yimiyo.” téna wáíye. ¹⁰náayubi arummá ámî-nakoma otaammá móra-nakokaq íkeguyakaiye. miráitana arummá amí-yátááqá áraimma minnáe. naayón-ámáán-áfíkáráq Ítuni watáagaraq kéwaraiye.

ketáámá arupú-akaq uréire ónátae.

¹¹nôrabi íni-qtataaqtabama kéitaapoq keráwáqá yokaa éraq túbanaaq oro. ketáámá kuqtiwiránî-kanaama waaqókáq kéíye. Ítukaq tirummá ámikauna-kanaataama waqókákáá uráimanibo íbêq-kanaama waaqókáq awaaríq kéíye. ¹²awé uráuna-kanaataama kumayukáá aúqma kánataitana keqtáámá kuqtiwiránî-kanaagoma aaqá iráqma tágainikaa umá waaqókárfiq kéíye. kumayuq-yátáápíké-qtátáárfiq únna-yataaqa yuwánátae. ánibo akoqnáá umá tirukákéqtáá iráqma tágama-yataapi yokaa ónátae. ¹³ketáámá arupú umá tágama-yataapi máae-kayukaraa umá uréire ónátae. kebó-yátááqtabámá neginaagí-nomma naíyábá kumari-yátááqtabámá námô-yataaqtaba máqtemma yuwánátae. ¹⁴máqtemma kúmikomma uyátani-qtataaqa uyátarai-nakoma Ítu Kárfiqtonopake máyaaro. keráwáqá kúmiq-yataariq ónáae tíya-qtataaqa íma wáráaro.

Ítukaq náawaq arummá ámînnarabi íámînarabiyo?

14 ¹yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtabama kéitetamanibo paá aqnúníq kéoe. miráíya-kayukama áfkutaiyapi uyáberanomanibo íma nóbíq-naabiq-aimma tero. ²yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa akoqnáá kéeta kéqo-keq-yataaqa paá kénáae. miráímanibo káqo-kayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa aqnúníq kéetaboata amaqa íkénáae. ³kéqo-keq-yataaqa nai-nákómá amaqa ínai-nakoma pááqyan-awiqa íamamiyo. weqtábá kúmiq-yataariq kéíye ítiyo. Áánûqtuma min-nákárfiq paá auwirániye. ⁴móra náawaq káqo-nakoni kaqtó-nakoqtaba timá táíq kéumakaiyo? wení mayaímá akoqnáá umá mayáinanabi kumówínanabi minnáma wení anókoma Áánûqtu wenamáa tíniye. miráínana áraimma wemá akoqnáá umá mayániye. wení anó-nakoma kanaarq áwáqnaa ínanaboana akoqnáá umá mayániye.

⁵yaímma-wayukama móra-yupaagoma tébakaq-yupaagoma “uyátá-maqma anómma wáíye” yúyánápímmá kéte. káqo-kayukama “máqte-tupaayaba mimóráíq kéíye” kéte. móra-mora-wayukama itáíq-itaiq i-yátááqá yúyánápímmá akoqnáá umá itáaro. ⁶móra-nakoma

móra-yupaayataba aúyánápímmá “uyátá-maqma-kanaae” kétena wemá “uyátárai-nakoni anó-kanaae” téna mirá kéiyé. min-nákómá kéqo-keq-yataaqa nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-koqtaba kéiyé. aáwaqtaba Áánûqtukaq “tíkáiye” téna kénaiye. anibo káqo-nakoma kéqo-keq-aawaqa íma nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-nakoqtaba kéiyé. aáwaqtaba Áánûqtukaq “tíkáiye” téna kénaiye. ánibo káqo-nakoma kéqo-keq-aawaqa íma nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-nakoqtaba kéena Áánûqtukaq “tíkáiye” téna íkenaiye. 7ketáá kenamáayababoaqtaa íma paá máetaa kenamáayababoaqtaa ípukaunataamanibo paá máunataama uyátárai-nakoqtabataa máunatae. 8miráimanibo ketáá puyúnataama uyátárai-nakoqtabataa képuyunatae. paá máunatabi púyonataama ketáámá uyátárai-nakoqtabataa máunatae. 9taákaq máráaro. Ítuma pukéna itó-uma paá máqe-uraimma “keráwáqtí uyátárai-naqune” téna kétiye. miráuma paá máa-kayukagaraq pukáa-kayukagaraqtí uyátárai-nare. 10keráwáqá nòraq itaráq keráwáqtí tíbâqawaaraa-kayukayaba timá táíq kéumayikao? nòraq itaráq tíbâqawaaraa-nakomma pááqyan-awiqa kéyamameyo? ketáágáráq máqtemma Áánûqtuni aúbaq itó-onanataa keqtáámá wemá yainániye. 11Áánûqtuni agamatá-kánnáágó kétiye:

“uyátárai-nakoma mirá kétiye.

‘kemá paá máeq áraimma kètune.

máqte-kayukama ketúbáq yiraayutáúmá ayéta keqtábá Áánûqtue’
tinoe.”

agamatá-kánnáágó mirá kétiye. 12miráinataa máqte-kayukataa ketáái táaimma Áánûqtukaq timá uwaénúnatae.

tíbâqawaaraa-kayukama íma mamá táíq umayíkáaro.

13abo káqoyu-kaqoyuyaba kúmiq-yataariq kéoe-aimma ibáqyuwanatae. miráinataa tíbâqawaaraa-kayukati yítaupi atarái-yátááqá aaremá íma maqyikéeta kúmiq-yataapi íma mamá yikánataae. 14Ítu Káríqtote yagaroqtaráunaboq kéitaune. wenamáárîq máqte-qtataakoma íma táíq kéiyé. áaqibo móra-nakoma wenaákaqa “táíq kéi-qtataare” ténama wetábá áraimma táíq kéiyé. 15mirá-uraiye. nóin-aawarabi náána-waigoma tíbâqawaaraa-nakomma otaammá kéguyakeq íma kaayoné umá Íturaa umá kémaae. Ítu Káríqtoma wetábá pukáinaqa aáwakakema íma mamá táíq umákaaro. 16keráwáqá íráqô-qtataaqa máyáaqtabama íma yuwáiyata waayúkama akáyáámá timátíkáaro. 17ítáaro. Áánûqtuni márûpaqa aáwaqa naréq nommá naréq iyábá íma wáiyé. ímiye. Áánûqtuni márûpaq kateko-ááikáráq kaayoné-yátáákáráq amuq-yatáákáráq minnýyaba wáiyé. mi-qtátááqá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kétimiqtaae. 18abo náawabi Ítu Káríqtokaq kaqtó kéinana miraráá umá Áánûqtuma weqtábá amuqá marakáinata waayúkama téta “wemá kanaa-naré” tínoe.

¹⁹miráinataa mi-qtátáákómá kaayoné-yátááqá mamé yínîqtaba ketáámá maqmá ónanaatae. káqowa-kaqowamma yíwáqnaa umá akoqnáá umá itáíq-itaiq í-wáyúkámá ketáámá auránúnatae. ²⁰aáwaqtabae téq Áánûqtuma nôrabi urái-yataaqa íma yawítítuwaaro. máqten-aawaqa naí-yátááré. ááqibo nóinabi keráwáqá naa-qtátáákómá móra-nakoma néna wenaúyánápímmá kúmiq-yataariq kéenama minná otaammá kéguiye. ²¹ááqibo keráwáqá amaqá nérabi afbôq-nomma nérabi mamá kéqokeq-yataariq o-wáíqómá mamá tîbâqawaama mamá kúmiq-yataapi kéiyuwaamma mirá íoro. ²²maami-qtátááqtábá itáíq-itaiq o-qtátááqá yaqtóráaro. maami-qtátááqtábá nói-tuyananabi itáamma Áánûqtu wenamá itaíno. keráwáqá nôrabi o-qtátáákómá íma yawááq-umatikainaq timuqá maránoe. ²³ááqibo móra-nakoma aáwaqtaba kaayaq-áúyánámmá iténa naí-wáíqómá wenamáárríq yawááq kéumakaiye. taákaq máráaro. keráwáqá nôrabi o-qtátáákómá keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáápqíe íkéitaqa kúmiq-yataariq kéoe.

15 ¹ketáámá náayuwabi akoqnáá umá itáíq-itaiq kéuna-yutaama itáíq-itaiq í-yátááqtábá aqnúnîq kéo-kayukama yíwáqnaa ónátae. yemá ummaa-yátáápqí mái-yataama yíwáqnaa éqtaa keqtáá tikáina-yataariq íonatae. ²ketáái túyánámmá káqo-yuraq maréqtaa yíwáqnaa onanataá yeráwáqá akoqnáá ínoe. ³Ítu Káríqtoma wenamáárríq paá wetábá amuqá maranî-qtataariq íuraine. ímibo Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará téna Ítuqtaba kétiye:

“keráwákáq yemá tíyoqa áyáan-aikoma kemmá tíkakaiye.”
téna kétiye. ⁴naayóbáq aúba-wannaabi agatáan-aikoma íbêq-kanaaraqa keqtáá kêtiraatiqtaae. Áánûqtuma wení aokaq-áúbábíkémá keqtáámá umá tíqtaaiq kéitaqtaa ketáámá tú pukáípaq awé kéunatae. ⁵Áánûqtuma keráwáqtí yáqtorai-yataakoni áaimma keráwáqá tíwáqnaa kéinaq keqtábá kákaina máqtemma móra-mora-yutema móra-tuyanakaq maréq kanaarácq mánoe. miráuma Ítu Káríqtoma keqtáámá miráigaae téna tirááqtiraiqtaae. ⁶mirá éqa máqtemma keráwáqá móra-toyaukaq maréq Áánûqtumma ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoni aboámá wenáwíqa kanaarácq múte yawuínoe.

átê-wataama Yéqtaaeo-wayukama kéitaae.

⁷Ítuma keráwáqá íráqônîq umátíkáiniq umá móraiq umá móra-mora-yuma mamá íráqônîq umáyíkáaro. mirá éqa Áánûqtun-awíqa keráwáqá múte yawuínoe. ⁸Ítuma minnáyaba Ítiráaeo-kayukati kaqtó-naqa aúkáiye. miráipoana Áánûqtuni áagoma naayóbáqá Ítiráaeo-wayukama yúma kárataa-kayukaraq abarokácq pááq uráíye. ⁹ókaracq Ítuma kaqtó-naqa aúkáiimma Yéqtaaeo-wayukama íma Ítiráaeo-wayukamibo Áánûqtun-awíqa wení paru-yátáákóqtábá kanaarácq múte yawuínoe. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá kétiye:

“maaminnáyaba kemá Yéqtaeao-wayukati aúkápikemma ‘tíkáiye’
tenúne.

ibí enáwíqa múte yauyónúne.”

téna ¹⁰keqnáámmá agamatá-kánnáágómá maará kėtiye:

“Yéqtaeao-wayukao, keráwáqá Áánûqtuni waayúkate timuqá
máráaro.”

téna ¹¹ókaraq maará kėtiye:

“Yéqtaeao-wayukao, keráwáqá máqtemma uyátárai-nakoni áwíqa
múte yaúyóro.

máqte-kayukao, wenáwíqa múte yaúyóro.”

téna kėtiye. ¹²ánibo naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá wenáwíqa
Áítáiyama wemá tiráine:

“Yétin-annabike móra-naqa pááq éna minnáyaba pááq ínimma
Yéqtaeao-wayukaraq yabíqyikaniye.

miráinata Yéqtaeao-wayukama weqtábá íkáonaamanibo paá awé
ínoe.”

téna tiráine. ¹³keráwáqá Yéqtaeao-wayukama Áánûqtukaq itáíq-itaiq
urááe. Áánûqtu tirunóbáqá mamá mirá kéumatikaipoaq keráwáqá
íkáonaamanibo kanaaráq paá awé ínoe. Áánûqtukaq itáíq-itaiq kéyana
amuq-yatáákáráq kaayoné-yatáákáráq wemá timíno. Aokaq-Áágóní
akoqnáárake keráwáqá Ítuqtaba ôriq umá kêtikinaq awé umá máero.

Póroni kawáá-máyáímá

¹⁴ketíbâqawaayuo, kemá kéitaunama keráwáqá íráqô-qtataakaraq itái-
yatáákáráq keráwápímmá ôgiqma wáipoaq keráwáqá Ítu Káríqtoqtaba
móra-mora-yuma kanaaráq wenarááté-wenaraate ínoe. ¹⁵miráimanibo
yaímma-wataama maamin-áúbábí keráwáqtôpaq agayáunama akoqnáá
umá tiráune. kemmá maami-máyáímá Áánûqtu tímikaitapoaq miráuma
timá taákaq kéune. ¹⁶Yéqtaeao-wayukayataba Áánûqtuma kemmá
Ítuni anó-monoq-naqa aútkaraiye. kemá Áánûqtuni wataáama timá-
yimuna-naqune. Yéqtaeao-wayukama min-áímmá kêteta miráráá
umá Áánûqtukaq amí-yatáákáá kéinatama yeqtí yúgaraq yúyánákáráq
Áánûqtukaq Aokaq-Áágómá yemmá mamá Áánûqtuqtaba aokaríq
umáyikainana Áánûqtu yemmá yiwirániye. ¹⁷miráitaq kemá Ítu
Káríqtogaraq yagaroqtamá mi-máyáímá ketáaraq Áánûqtuma kanaaráq
íníqtaba timuqá kémaraune. ¹⁸paá Ítu Káríqtoma nôrabi uráinaiyaba
ketáanapo ketí mayáinápógáráq uráiqtabama kemá Yéqtaeao-wayukama
timá-yimenune. ¹⁹miráonata yemá kêteta anón-awaameq-yataaq
káoneta Aokaq-Áágómá yemmá mamá Áánûqtuma tinnaiq ínoe. miráitaq
kemá Yérútáárebake Irírkamabaq mútúq átê-wataama Ítu Káríqtoqtaba
ketí máqten-akoqnaarake timátuweq uráune. ²⁰ánibo Ítu Káríqtoni áwíqa
íma yaráa-marabaqa kemá mibáqá wenamáa átê-wataama móma timá-

yimiyaba kétékaiye. mirá éqa átê-wataama káqo-yuma abarokáq timá yímíkaiyapaqa kemá waabá-káyúkáráq íma timá-yimenune.

²¹ minnáyaba agamatá-kánnáábí maará téna kétiye:

“yemá náayuwabi íma timá-yimikaa-yuma

yemá aónanoe.

yemá náayuwabi íma ítaraa-yuma

yemá ítama arutánoe.”

téna kétiye.

Póroma Árómuq wíniye.

²² miráitana ketí mayaígómá keráwáqtôpaq íyábámá kemmá kéyaqtoraiye. ²³ miráimanibo maan-áúkápáqá ketí mayaímá ókaraq íma wáiyé. ayáqtáá-kanaama kemá keráwáqá timónaiyaba ôriq umá kétékaiye. ²⁴ miráipoaq kemá keráwáqá étaba timónanu íyabiyo? Árómuq kótamaqma wéqa keráwáqá yá-timonateq Tipéini-marabaq ónúne. ániibo kemá keráwáqá timuqá kémareq kétémonaiyaq kemá keráwáqtê pááqya-kanaama ko matáá-onaq keráwáqá Tipéini-marabaq kanaaraq timátíkaiyaq kónunamanibo ²⁵ íbêqa kemá Yérútáárebaq uréq Áánûqtuni waayúkama ko mamá yíwáqnaa ónáá kéune. abo yemá yenamááríq Maateróniapakekaraq Karíkipekaraq Áánûqtun-aaraq móra-iyakaq máraa-kayukama Yérútáárebaq aamá téite umá móra-akaq maréta áwáyoq-wayukama yíwáqnaa umá móneqa paá yimínéta kéowaq kéune. ²⁶ missing? ²⁷ yemá yimuqá kemáreta mirá kéomma áraimma yemá yemmá anónnáma aqtábáaraq kéyime. ániibo Yéqtaaeo-wayukaraq Áánûqtuni máqtemma íráqô-qtataaqa Ítiráaeo-wayukabike yemmá kéyainaapoata Yéqtaaeo-wayukama yeqtí oótamma Ítiráaeo-wayukagaraq yaináaro. ²⁸ ániibo kemá ketí mayaímá maakáq ánateq Yérútáárebaq kónune. mi-mónéqá Maateróniapakekaraq Karíkipekaraq mamá áikumaraamma mamá yiménúne. miráumatuweq anaaékaqa Tipéini-marabaq uréq mikákémmá keráwáqtôpaq Arómuq ónúne. ²⁹ kemá túyánámmá kéitaunama anaaékaq kemá keráwáqtôpaq yenúnama Ítu Káríqtoma anómma íráqô-qtataakoma keráwáqtábá timíniye. ³⁰ ketííbâqawaayuo, kemá Yérútáárebaq kégonaaq keráwáqá akoqnáá umá nunamummá timátíkáaro téq keráwákáq inaa kéténe. kemá Ítu Káríqtoni áwíkaqa keráwáqá akoqnáá umá ítama káonaune. Aokaq-Áágómá mamá ketáámá móra-mora-yuma tikáipoaqtaa keráwáqá kemmá tikánôpoaq ítama káonaune. ³¹ nunumummá tíyanama Yérútáárebaq ketáái átê-wataama awéqtátuwaa-kayukabikemma tú-tiqa í-yátááqá íma mayánúne. nunamummá kétéyanawaq Yérútáárebake Áánûqtuni waayúkama yemmá kemá nôrabi únnayaba yikániye. ³² Áánûqtumma akáinaqa kemá amuq-yatáákáráq ógigma keráwáqtôpaq íréq keráwáqtê yamáeq aagánúne. ³³ íbêqa Áánûqtuma ketáái kaayoné-yátáákón áaikoma wemá máqtemma keráwáqtê waíno.

miráo-maarao-aimma

16 ¹ketáái tímanaqa Píbima wení watáama timá-timenune. wemá Tékeriabaq Áánûqtun-aama móra-iyakaq maréta kéitaa-kayukaraq wení mayaímá wáiyé. ²uyátárai-nakoni anaaé kéwaraa-yuma móra-mora-waigoqtaba yíkáiniq umá keráwáqá wemmá awíráaro. yaímma-yataaqtaba immá wemmá áwáqnaa umá áméro. wemá kemmá tíwáqnaa uréna taíbaq-wayukagaraq yíwáqnaa uráiyé. ³Ítu Káríqtoqtaba ketê mayaímá mayáaya-nakama Patírayaa Akíra ye aúkátôpaq ketí miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana wimmá yíméro. ⁴yenákámá íuraiyana ketí túwaraimma mamá paá umátikaraayapoaq ípukaune. yenákáyábámá kemá “tíkáiyé” kétunata máqtemma Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánûqtun-aama kéitaa-kayukama “tíkáiyé” kéte. ⁵yenákátí naaúpaq Áánûqtun-aama kéitaa-yuyabama ketí miráo-maarao-aimma yuwaúnana yeráwáqtôpaq wimmá yíméro. tíkáin-aanabo-naqa Ipáineti wemá áqnáabariq umá Étia-marabakemma Ítu Káríqtoqtaq arummá ámikai-nakonopaq ketí miráono-maaraono-aimma yuwaúnana wimmá áméro. ⁶⁻⁷Márfaa wemá akoqnáá umá keráwáqtí aúkápimma mayaímá kémayain-inikonopaq ketí miráo-maarao-aimma yuwaúnana wemmá áméro. Aaqtarónikatigaraq Yúniatigaraq yenákámá ketimáápoke-nakarata yenaákámá móra-taoqa ketê yagaroqtamá ánná-naupaqa máqe-uraayane. yenákámá máqtemma yiwíkai-kayukama yimónama íraqôníq kéeta yenaákámá áaimma átama Ítu Káríqtoni anaaé kéwaraayaq anaaékaqa kemá mirá-uraune. abo yenaákáyôpaq ketí miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana wimmá yíméro. ⁸Aaparíati wemá uyátárai-nakoqtaba kemmá tíkáin-aanabonapoaq wenôpaqa miráono-maaraono-wataama yuwaúnana kéwiye. ⁹Abáánati wemá Ítu Káríqtoqtaba ketê móra-mayai-naqa ketí aanábó-náqá Títáákitigaraq yenaákáyôpaqa miráoyo-maaraoyo-wataama yuwaúnana kéwiye. ¹⁰Apériti wemá Ítu Káríqtoqtaba aú-aiqa matáimma Eritááburati máqtemma wení aara iyápógaraq yeqtôpaqa miráoro-maaraoro-wataama yuwaúnana kéwiye. ¹¹Ítiráaeo-naqa ketimáápoke Erótionigaraq máqtemma Naatítatini aara iyápógaraq uyátárai-nakoni waayúkama yeqtôpaq miráoro-maaraoro-wataama yuwaúnana kéwiye. ¹²Taraipínayaa Taripóta yenaákámá uyátárai-nakoqtaba akoqnáá umá mayaímá kémayaayaq-nakagaraq tíkái-ketimanaqa Péti wegáráq uyátárai-nakoqtaba akoqnáá-mayaima matáitaq yeqtôpaq miráoro-maaraoro-aimma yuwaúnana kéwiye. ¹³Árúbati wemá mórama Áánûqtuma wetábá aúyakai-nakaraq anóama minná ketinóraa umátikaraipoaq yeqtôpaq kemá miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana kéwiye. ¹⁴Atíkaritagaraq Périgonigaraq Émitigaraq Paataróbaatigaraq Émaatigaraq yaímma ketíbâqawaayuma yeráwáqtê Áánûqtun-aaraq móra-iyakaq áíkutaawaq yeqtôpaqa kemá miráoro-

maaraoro-aimma kétima-yikaune. ¹⁵Piráárogatigaraq Yúriagaraq Nériati wení ámánaakogaraq Orípatima máqtemma Áánûqtuni waayúkama yeráwáqtê áíkutaawaq yeqtôpaq kemá miráoro-maaraoro-aimma kétima-yikaune. ¹⁶keráwáqá móra-mora-yuma tîbâqawaaraa umá wenayáá-kenayaamma yiméq tótó umáyíkáaro. máqtemma kéqokeq-kaqokeq-marabaq Îtuqtaba áíkuta-kayukama keráwáqá miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaee.

¹⁷ketîbâqawaayuo, waayúkama káqon-aimma tiráátétaa Áánûqtuni waayúkama mamá yaíkaa ígáae téta tíya-kayukabikemma nékaq máero. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá mamá awígíóq íyábámá atéqma máero. ¹⁸mirá-káyúkámá yemá ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoqtabama íma yúyánámmá kéitaamanibo yemá paá yeqtí yúyaba yúyánámmá kéitaae. watáagaraq átê í-áímmá téta táí-aaimma íma ítaraa-kayukama mamá maqtawémma éta makáqma káonaae. ¹⁹máqte-kayukama keráwáqá Îtu Káríqtokaq tirummá anéq yáqtoraiyaba kéitaae. miráitaq kekáráq timuqá kématikaune. keráwáqá nóinabi íráqô-qtataaqa aónaigaae téq kêtunnamanibo táí-yataaqtabama aónéq mirá kéomma íma maraígáae téq kêtune. ²⁰abo Áánûqtuma ketáái kaayoné-yátáákón áaikoma Tááqtaamma yatámma keráwáqtí títaukoni aménáápáq yawarápaqtuwaniye. ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni paru-yátáákómá keráwáqtê waíno.

²¹Tímotima Îtuqtaba ketê móra-mayai-nakoma wení miráoro-maaraoro-aimma keráwáqtôpaq kéyuwaiye. Arútiagaraq Yéitonigaraq Totípaterigaraq ketimáápoke Ítíráaeo-wayukama keráwáqtôpaq miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaee.

²²Téqtiati kemá Póroni óyaupike watáama matéq maamin-áúbámá keráwáqtôpaq kágayeq kemá uyátárai-nakoni áwîkaqa miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaune. ²³kemá Káéatini naaúpaq kémaiynana ánibo Áánûqtun-aama kéitaa-kayukama wení naaúpaq ya káikuyoe. miráitana Káéati wegáráq yeráwákáráq miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaee. Erááqtati wemá maa-márúkáqá mónekaq kawáá urái-nakogaraq keqtîbâqawaaraa-naqa Kawóqtati yenákámá miráoro-maaraoro-aimma keráwáqtôpaq kétimatikaaye. ²⁴Îtu Káríqtoma ketáái uyátárai-nakoni íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. miráuma waíno.

aqtó-núnámúné.

²⁵ketáámá Áánûqtun-awiqa múte yauyónátae. íbêqa Póro kemá maamin-áúbágóni aqtóráq keyune. Îtu Káríqtoqtaba átê-wataarakemba kemá kétima-timinata Áánûqtuma keráwáqá kanaaráq mamá akoqnáá-wayukama aúqtikaniye. abo kemá keráwáqá Îtu Káríqtoqtaba aúpaq-áímmá timá tímikaune. Áánûqtuma matúq-matuq umá máí-nakoma maamin-áímmá naayóbáqá aati-aatimá aúpaq makáine.

²⁶miráimanibo anaaékaqa wení amuné-wáyúkátí yóyaukaq mamá abarokáq uráiyē. miráitana íbêqa wemá keqtáá timátikaitaqtaa ketáámá maamin-áúpáq-wátáámá máqte-kayukabi túnatataa yemá kéitaaē. wé máqte-kayukama Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq kéeta wenáama waraígáae téna kéitaiye. ²⁷Ítu Káríqtoma wenáainapo Áánûqtukaq wenamáá áá ítarai-manikoma tágama-yataaqa matúq-matuq umá waíno. miráuma waíno.